

Infàncies i habitatge: sobre costos, gentrificació i emergència habitacional a Barcelona

Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona

Infàncies i habitatge: sobre costos, gentrificació i emergència habitacional

Equip investigador:
Sergio Porcel i Fernando Antón-Alonso

Equip estadístic:
Alicia Sánchez i Irene Cruz

Bellaterra, desembre 2019

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	4
1. LA QÜESTIÓ DE L'HABITATGE COM A PROBLEMA SOCIAL A BARCELONA I LA SEVA AFECTACIÓ ENTRE ELS INFANTS I ELS ADOLESCENTS: PLANTEJAMENT DE L'ESTUDI	6
1.1. La transformació de l'estructura de règims de tinença	7
1.2. L'evolució dels preus de l'habitatge	9
1.3. L'impacte de la qüestió de l'habitatge en els infants i els adolescents: hipòtesis de partida	14
2. L'IMPACTE SOCIOECONÒMIC DELS COSTOS DE L'HABITATGE ENTRE ELS INFANTS I ELS ADOLESCENTS	17
2.1. L'habitatge com a amplificador de les desigualtats socioeconòmiques .	17
2.2. L'habitatge, una càrrega objectiva i subjectiva.....	19
3. LLARS AMB INFANTS I CONDICIONS D'HABITABILITAT	26
4. CANVIS RESIDENCIALS FORÇATS DE LES LLARS AMB MENORS D'EDAT A CÀRREC	29
4.1. Els processos de gentrificació i turistificació a Barcelona i els desplaçaments residencials d'infants i adolescents	29
4.2. Infància i mobilitat residencial	36
5. EMERGÈNCIA HABITACIONAL I INFÀNCIA	39
CONCLUSIONS	46
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	48

INTRODUCCIÓ

L'elevada pobresa infantil que afecta en general a Espanya i també al municipi de Barcelona (Navarro-Varas i Porcel, 2018a), constitueix actualment una de les principals problemàtiques en matèria de cohesió social a la ciutat. Es tracta d'un problema estructural, derivat en gran part dels dèficits de protecció a la infància que presenta l'Estat del benestar espanyol i català, però també està relacionat amb la feblesa de les rendes del treball d'una part important dels progenitors. De fet, la destrucció de llocs de treball que es va produir durant el període recessiu, juntament amb la precarietat de la majoria de les ocupacions que s'han creat durant el període post-crisi, juguen un paper important en l'agreujament del problema durant els darrers anys.

Però més enllà dels ingressos, l'habitatge també s'erigeix com un factor clau a l'hora d'analitzar el benestar en la infància i l'adolescència. Les famílies amb menors d'edat a càrrec acostumen a ser les que assumeixen unes despeses més elevades relacionades amb l'habitatge, de manera que les economies familiars es veuen encara més constretes per aquesta raó. Aquest estudi precisament se centra sobre aquesta qüestió. Sobre com està afectant a les famílies amb infants i adolescents una altra de les problemàtiques més rellevants que està patint la ciutat de Barcelona en els darrers anys: les dificultats per l'accessibilitat i el manteniment de l'habitatge.

La recent evolució del mercat immobiliari de Barcelona és prou coneguda. Res molt diferent al que està succeint a d'altres ciutats europees o de la resta de l'Estat espanyol intensament exposades a la xarxa global, on l'habitatge ha esdevingut un bé financer de primer ordre, amb tot el que això comporta (Madden i Marcuse, 2018). En el cas de Barcelona, els símptomes més importants es podrien sintetitzar en els següents elements: un fort increment dels preus dels lloguers i també dels de compra-venda, restriccions dels crèdits hipotecaris, desenvolupament de processos de gentrificació i de turistificació en una multiplicitat d'àrees de la ciutat, i degoteig constant de desnonaments. Tot aquest conjunt de dinàmiques afecten cada cop a segments més amplis de la ciutadania, posant en escacs el seu dret a l'habitatge i incrementant el seu sentiment d'alienació residencial (Madden i Marcuse, 2018).

Davant d'aquesta situació, les preguntes que es planteja respondre aquest informe són: Com està afectant l'increment de preus a les condicions de vida de les llars amb infants i adolescents a càrrec? Hi ha una afectació diferencial en el seu cas respecte la resta de la població? En quina mesura la població menor d'edat s'està veient afectada pels

processos de gentrificació? Quants desnonaments afecten a famílies amb menors? Quines són les respostes que està oferint l'Administració Pública en aquests casos?

El document s'estructura de la següent manera: al primer capítol s'ocupa d'oferir un conjunt de dades que esbossen l'actual problemàtica de l'habitatge a Barcelona; el segon capítol aborda l'impacte social que es deriva dels costos relacionats amb l'habitatge que actualment assumeixen les famílies amb infants i adolescents, tan des del punt de vista de la privació material com de l'estrès econòmic; al tercer capítol, s'analitzen les condicions d'habitabilitat que presenten els habitatges dels infants i adolescents i si aquestes condicions han empitjorat en els darrers anys; el quart capítol recull una aproximació als processos de gentrificació i la seva afectació sobre les famílies amb menors d'edat a càrrec; i, per últim, al cinquè capítol s'aborden les situacions d'emergència habitacional; finalment, l'informe es tanca amb un apartat de conclusions.

Aquesta recerca s'ha realitzat a partir de l'explotació de diverses fonts d'informació estadística com ara les *Estadístiques metropolitanas de condicions de vida* (EMCV), l'Enquesta de cohesió urbana (ECURB), l'*Enquesta Sociodemogràfica de Barcelona* (ESD) o l'*Enquesta de condicions de vida d'usuaris de serveis socials* (ECVSS), així com algunes informacions provinents també de registres administratius.

1. LA QÜESTIÓ DE L'HABITATGE COM A PROBLEMA SOCIAL A BARCELONA I LA SEVA AFECTACIÓ ENTRE ELS INFANTS I ELS ADOLESCENTS: PLANTEJAMENT DE L'ESTUDI

L'accés o el manteniment de l'habitatge constitueix avui dia un dels principals problemes socials a Barcelona. No es tracta d'un problema nou a la ciutat. Si es parteix de l'època més recent, les dificultats d'accés a l'habitatge van començar a aparèixer amb una certa entitat durant el darrer *boom* immobiliari (1997-2007), quan l'escalada de preus va començar a afectar principalment a la població més jove en edat d'emancipació (López, 2007; Miralles-Guasch et al., 2007). Després de l'esclat de la bombolla immobiliària, la crisi econòmica va generar també un augment sense precedents dels desnonaments derivats d'execucions hipotecàries (Colau i Alemany, 2012), tot i que són els de caràcter arrendatíci els que han estat sempre majoritaris i els que encara es continuen produint amb major intensitat.

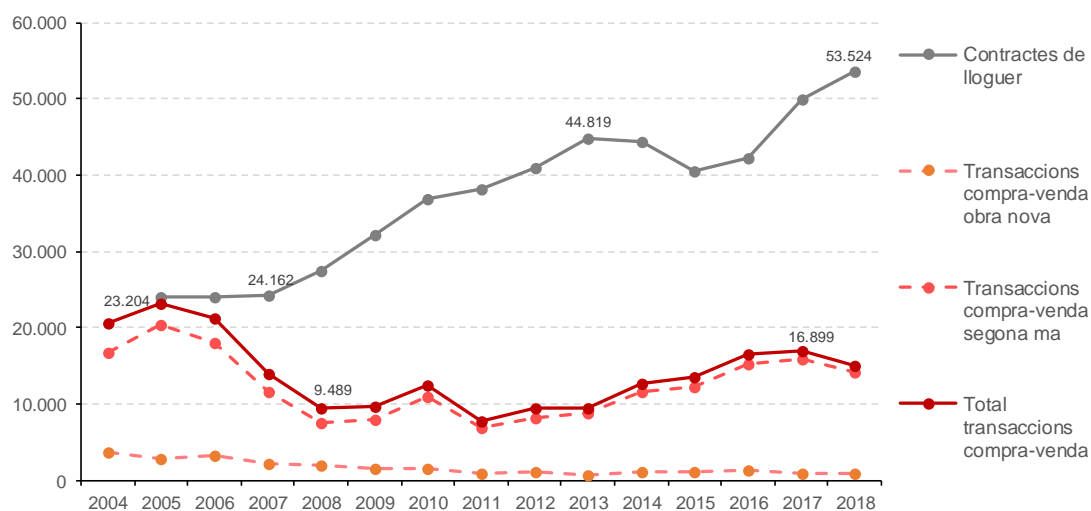
De fet, ara, des de l'inici de la recuperació econòmica l'any 2013-2014, el principal problema residencial que ha emergit està relacionat amb l'increment dels preus dels habitatges de lloguer, el qual ha anat afectant cada cop a segments més amplis de població en la mesura en què la proporció de llogaters també ha anat en augment en els darrers anys. Tot en un context en què la compra d'habitatge a la ciutat ja no és una alternativa per la gran majoria de compradors potencials residents a Barcelona. En aquest sentit, cal tenir present també els grans dèficits que presenta l'actual parc públic d'habitatge de lloguer social i assequible a la ciutat, resultat d'unes polítiques d'habitatge estatals, autonòmiques i municipals, que durant dècades pràcticament no han contemplat aquesta figura en la producció del sistema residencial. A més, aquesta situació es dona de la ma d'una lenta i desigual sortida de la crisi de les economies familiars, la qual cosa està contribuint a agreujar l'impacte social d'aquesta problemàtica (Sarasa et al., 2018).

En aquest apartat s'aporten algunes dades que permeten esbossar quina és la situació actual de l'habitatge al municipi de Barcelona i es plantegen les principals hipòtesis sobre com podria estar afectant aquesta nova crisi habitacional als infants i als adolescents. Aquestes hipòtesis constituïran els eixos d'anàlisi que es treballaran al llarg d'aquest informe.

1.1. La transformació de l'estructura de règims de tinença

Al municipi de Barcelona, la població resident en habitatges de lloguer va començar a créixer significativament amb l'inici de la crisi econòmica i financera. El gràfic 1 mostra com el nombre anual de contractes de lloguer d'habitatge es va doblar gairebé durant el període de crisi econòmica, passant dels 24.162 en el 2007 fins als 44.819 en 2013. Al mateix temps, les transaccions de compra-venda queien pràcticament a la meitat, després d'arribar en 2005 a les 23.204 operacions. Posteriorment, durant els anys de reactivació econòmica, l'increment dels contractes de lloguer torna a repuntar, especialment a partir de 2016¹, fins arribar l'any 2018 als 53.523 contractes anuals, mentre que la recuperació de la compra-venda d'habitatges ha estat molt més tardana i moderada. L'any 2018 es van registrar 15.128 transaccions d'aquest tipus.

Gràfic 1. Contractes de lloguer i transaccions de compra-venda d'habitatge. Nombres absoluts. Barcelona, 2004-2018

Font: Ministerio de Fomento, a partir del Consejo General del Notariado i secretaria d'Habitat Urbà, a partir de les fiances dipositades a INCASÒL.

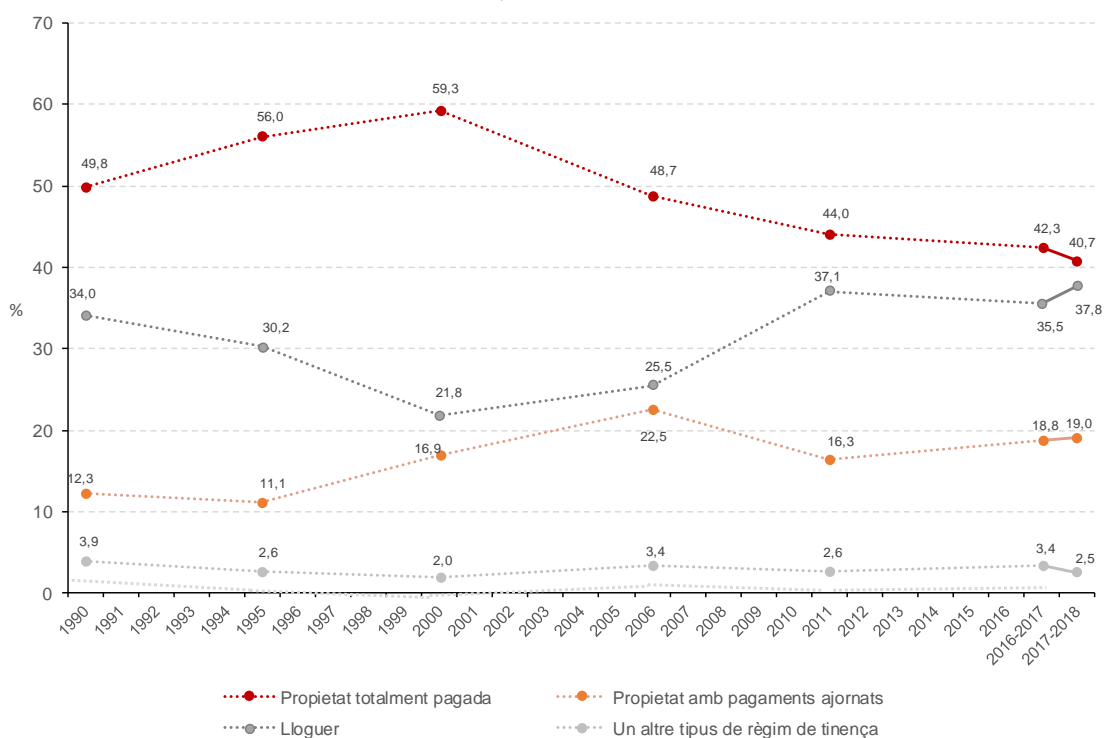
Aquesta tendència en les formes d'accés a l'habitatge, marcada per l'ascens preponderant del règim de lloguer, s'explica sobretot per la contracció dels crèdits hipotecaris. L'enduriment de les condicions financeres per accedir a aquest tipus de crèdit que es van començar a aplicar a partir de 2007, modificant les facilitats que havien marcat el període del darrer *boom* immobiliari (1997-2007), han dificultat àmpliament la compra d'habitatge en aquests darrers anys. Però també s'han de considerar en aquesta equació les malmeses economies familiars, precàriament recuperades en l'escenari post-crisi (Navarro-Varas i Porcel, 2018b), així com la recent evolució a l'alça dels preus

¹ Aquest repunt podria ser un efecte de la modificació l'any 2013 de la Ley de Arrendamientos Urbanos (Ley 4/2013, de 4 de junio, de medidas de flexibilización y fomento del mercado del alquiler de viviendas), la qual redueix de 5 a 3 anys la renovació automàtica anual del contracte de lloguer.

de l'habitatge de compra-venda que comença a ser rellevant a partir del 2014 com es veurà més endavant.

Tot plegat està contribuint a transformar l'estructura de règims de tinença de l'habitatge al municipi de Barcelona (gràfic 2). Entre 2006 i 2011, coincidint amb l'inici de la crisi econòmica, s'aprecia un increment significatiu de la població de 18 anys i més que viu de lloguer (del 25,5% al 37,1%), mantenint-se a un nivell estable posteriorment. Paral·lelament, la població que viu en habitatges de propietat s'ha anat reduint amb el pas dels anys. Cal destacar, però, que el canvi més important i de més llarga trajectòria es correspon amb la reducció de la proporció de població que resideix en habitatges de propietat sense pagaments pendents. Des de l'any 2000 fins el 2018, aquesta població s'ha reduït pràcticament en 20 punts percentuals (del 59,3% al 40,7%). El resultat és que, des que es va iniciar el *boom* immobiliari a les darreries del segle XX, la proporció de residents a Barcelona que han de fer front cada mes a pagaments d'habitatge, ja sigui d'hipoteca o de lloguer, s'ha anat eixamplant considerablement.

Gràfic 2. Règim de tinença de l'habitatge. Població de 18 i més anys, percentatge. Barcelona, 1990—2017-2018

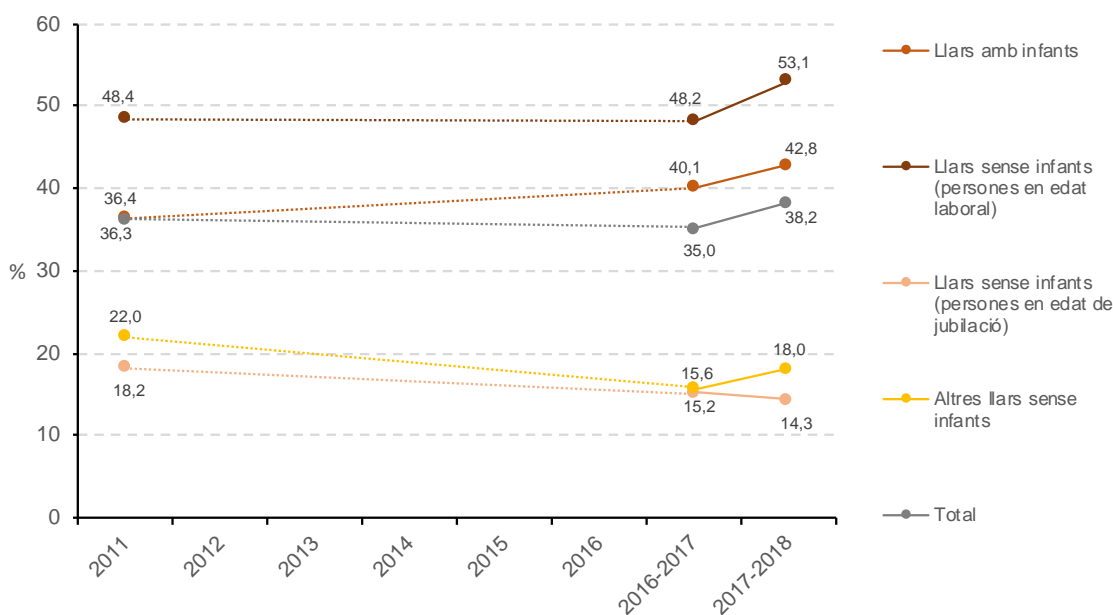

Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1990-2000; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2006 i 2011; IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017 i 2017-2018.

Actualment (2017-2018), el 38,2% del conjunt de llars residents al municipi de Barcelona viu en habitatges de lloguer (gràfic 3), essent el règim de tinença més habitual entre les

llars de perfil més jove, com ara les llars amb membres en edat potencialment activa sense infants i/o adolescents (53,1%) i les llars amb infants i/o adolescents (42,8%). De fet, és entre aquests últims on el fet de viure en un habitatge de lloguer s'ha incrementat més durant els darrers anys, passant del 36,4% en 2011 al 42,8% en 2017-2018.

Gràfic 3. Règim de tinença de l'habitatge segons tipus de llar. Llars, percentatge. Barcelona, 2011—2017-2018

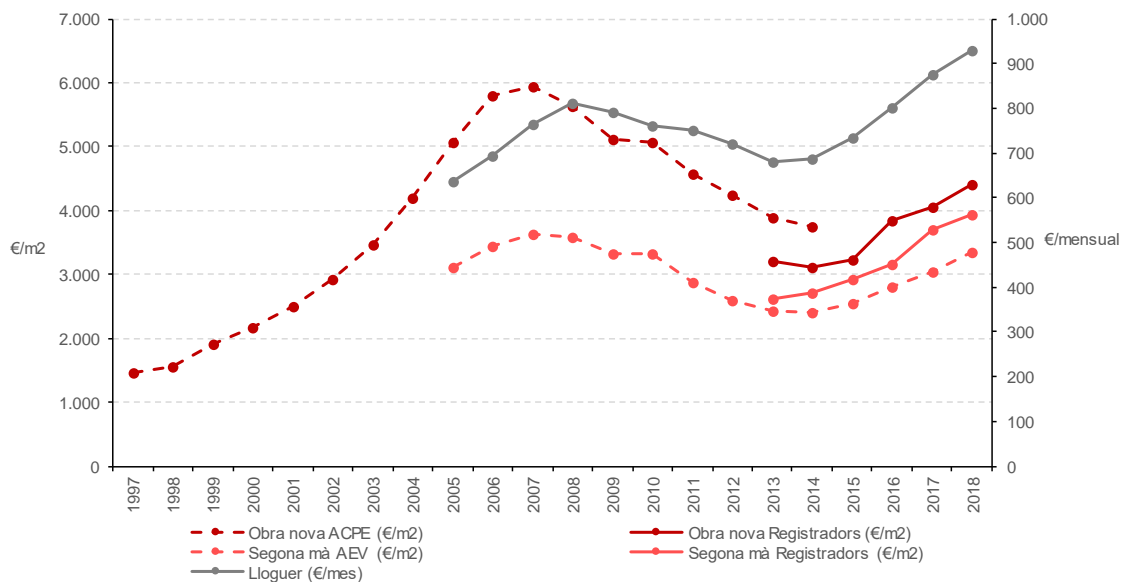
Nota: El terme "infants", engloba també "adolescents". Es tracta de població de 0 a 18 anys.
 Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 i 2017-2018.

1.2. L'evolució dels preus de l'habitatge

Aquesta tendència d'increment dels llogaters no hauria de ser *per se* preocupant si no fos per l'intens augment del preu dels habitatges de lloguer que s'ha produït en els darrers anys (gràfic 4 i 5). Des de 2013, el preu mitjà d'un habitatge de lloguer al municipi de Barcelona ha passat dels 682 €/mes als 929,57 €/mes en 2018, registrant un increment percentual del 36,4%. Per altra banda, cal insistir que això es produeix en un context de restricció al crèdit hipotecari i d'augment també dels preus de compra-venda dels habitatges. Segons les dades dels registradors de propietat, el preu dels habitatges d'obra nova va passar entre 2013 i el 2018 dels 3.197,50 €/m² als 4.415,90 €/m² (increment percentual del 38,1%) i, en el cas dels habitatges de segona mà, dels 2.627,50 €/m² als 3.948,40 €/m² (increment percentual del 50,3%). Els resultats del gràfic 5 posen de relleu que l'increment interanual de l'habitatge de compra-venda d'obra nova va ser especialment intens l'any 2016 i el de segona mà l'any 2017, superant en ambdós

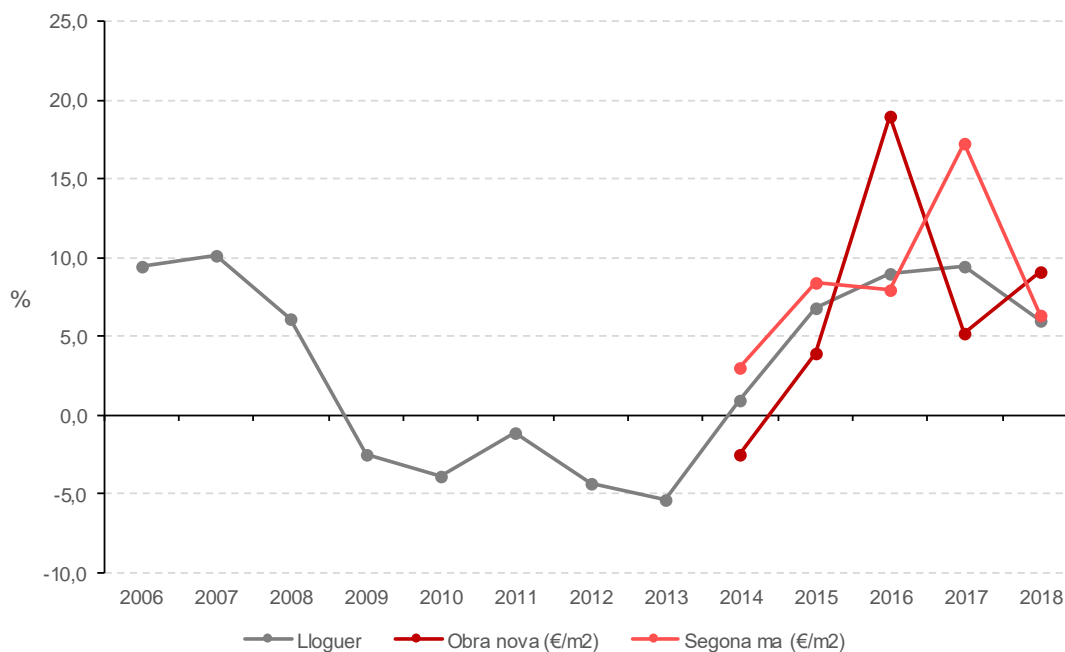
casos amb escreix l'increment interanual que van registrar els preus de l'habitatge de lloguer.

Gràfic 4. Preu mitjà dels habitatges de compra-venda i de lloguer. Euros per m². Barcelona, 1997-2018

Font: Generalitat de Catalunya, Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana.

Gràfic 5. Variació percentual interanual del preu mitjà dels habitatges de compra-venda i de lloguer. Barcelona, 1997-2018

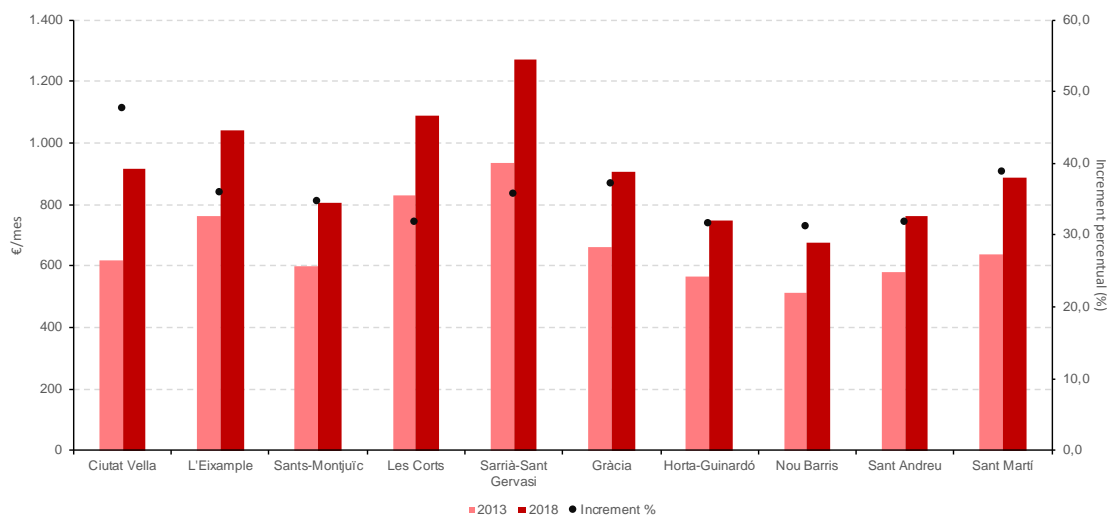
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Generalitat de Catalunya, Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana.

Aquesta dinàmica del mercat immobiliari explica, en gran part, que l'habitatge de lloguer a preu de mercat hagi estat durant els darrers anys l'única alternativa residencial factible per a cada vegada més famílies joves. És per això precisament que la intensa escalada

dels preus dels habitatges de lloguer ha estat especialment lesiva per aquest segment de població. I més, tenint en compte el dèficit estructural històric de l'oferta d'habitatge de protecció social i assequible de lloguer a la ciutat². Actualment, només el 7,2% de la població resident al municipi de Barcelona resideix a un habitatge de lloguer a un preu inferior al de mercat³.

Cal afegir també que l'increment del preu dels habitatges de lloguer ha estat especialment sensible als fenòmens de turisticació i de gentrificació, els quals s'han produït amb més intensitat en alguns indrets de la ciutat (Cocola-Gant, 2018; López-Gay i Cocola-Gant, 2016). Així, tot i que l'augment dels preus dels habitatges de lloguer ha estat generalitzada entre 2013 i 2018, és a Ciutat Vella on, amb diferència, l'augment ha estat més acusat, passant dels 618,67 €/mensuals als 914,04 €/mensuals, un increment del 47,7% (gràfic 6). La resta de districtes registren increments que se situen al voltant del 30%, amb les excepcions de Sant Martí, Gràcia i l'Eixample, els quals superen el 35%. L'any 2018, els districtes on el lloguer dels habitatges és més car continuen sent Sarrià-Sant Gervasi (1.268,92 €/mensuals), Les Corts (1.089,53 €/mensuals) i l'Eixample (1.038,38 €/mensuals). En canvi, Nou Barris (674,59 €/mensuals), Horta-Guinardó (746,16 €/mensuals) i Sant Andreu (762,71 €/mensuals), són els únics districtes on els preus se situen encara per sota dels 800 €/mensuals.

Gràfic 6. Preu mitjà dels habitatges de lloguer segons districtes. Barcelona, 2013 i 2018

Font: Generalitat de Catalunya, Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana.

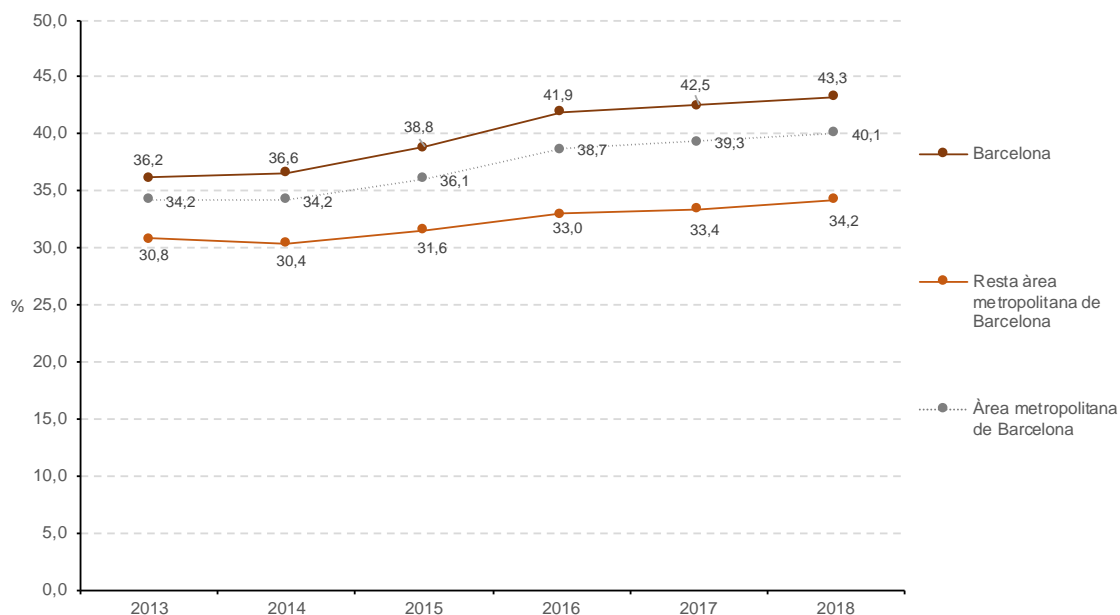
² Segons dades de l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona (2017) a partir de les dades del Cens de població i habitatges, 2011, l'habitatge social al municipi de Barcelona considerat com l'habitatge cedit o a baix preu representa l'1,9% del parc d'habitatges principal. L'Ajuntament de Barcelona ha comptabilitzat el parc públic d'habitatges de la ciutat l'any 2016 en un 1,6% sobre el total del parc d'habitatges principals. En tot cas, aquestes xifres estan molt per sota de les que registren d'altres ciutats europees de països com els Països Baixos (30%), Àustria (24%), Suècia (19%) o el Regne Unit (18%) (Pittini et al., 2017).

³ Segons les Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2017-2018, dada publicada al SIMBA, IERMB (https://iermbdb.uab.cat/index.php?ap=0&id_ind=1357&id_cat=428).

Aquesta dinàmica del mercat immobiliari ha portat a una progressiva separació entre les rendes familiars i els preus de l'habitatge cada vegada més accentuada. Segons l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona (2019), els preus del lloguer han crescut més del doble que la renda mitjana de la població de Barcelona i, en el cas dels preus de compra-venda, han augmentat al voltant de 2,5 vegades més ràpid que la renda familiar.

Al gràfic 7, es pot observar com ha anat augmentant l'esforç d'accés a habitatges de lloguer per part de la població metropolitana de Barcelona tenint com a referència uns ingressos 2,5 vegades superiors al Salari Mínim Interprofessional⁴ (SMI). Al municipi de Barcelona és on aquest esforç és superior i on més s'ha incrementat durant els darrers anys, passant del 36,2% al 2013 fins al 43,3% al 2018. En canvi, a la primera corona metropolitana (resta àrea metropolitana de Barcelona), ha passat del 30,8% en 2013 al 34,2% en 2018, situant-se molt per sota dels valors de la ciutat central.

Gràfic 7. Esforç d'accés a habitatges de lloguer per ingressos 2,5 SMI segons corones metropolitanes. Àrea metropolitana de Barcelona, 2013-2018

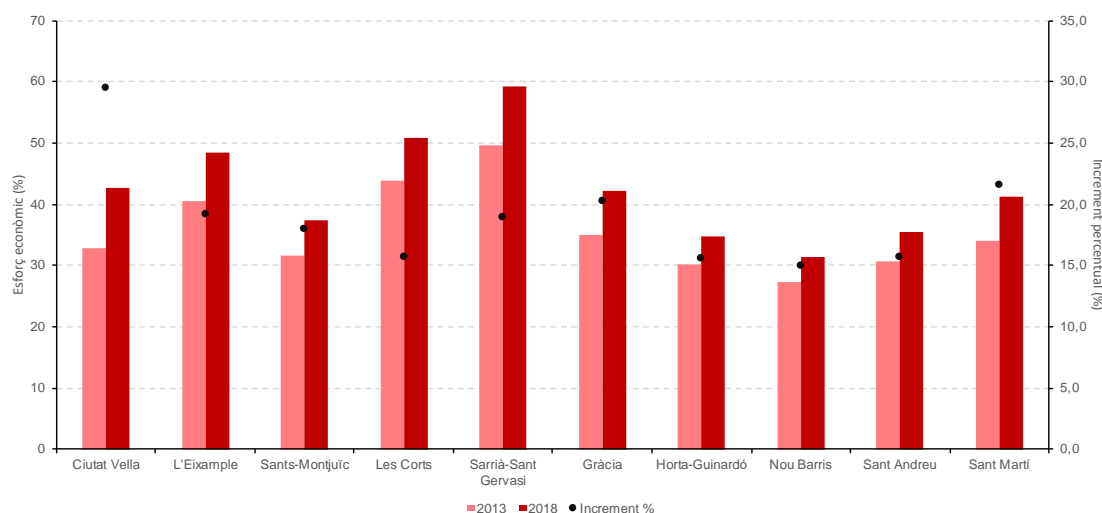
Font: Generalitat de Catalunya, Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana i Ministerio de Empleo y Seguridad Social.

Dins de Barcelona, per districtes, novament Ciutat Vella marca diferències importants en l'increment que s'ha produït durant els darrers anys en l'esforç d'accés a habitatges de lloguer. Entre 2013 i 2018, ha passat del 32,9% al 42,6%, registrant un increment

⁴ Segons el Real Decret 1077/2017, el Salari Mínim Interprofessional queda fixat l'any 2018 en 735,9 €/mensuals.

percentual de gairebé el 30%. La resta de districtes presenten increments percentuals que se situen entre el 20% i el 15%. No obstant, els nivells més elevats d'esforç d'accés als habitatges de lloguer l'any 2018 es troben on els preus són més alts, especialment al districte de Sarrià-Sant Gervasi (59,1%), així com a Les Corts (50,8%) i l'Eixample (48,4%). El més baix, en canvi, es troba a Nou Barris (31,4%).

Gràfic 8. Esforç d'accés al lloguer per ingressos 2,5 SMI segons districtes. Barcelona, 2013 i 2018

Font: Generalitat de Catalunya, Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana i Ministerio de Empleo y Seguridad Social.

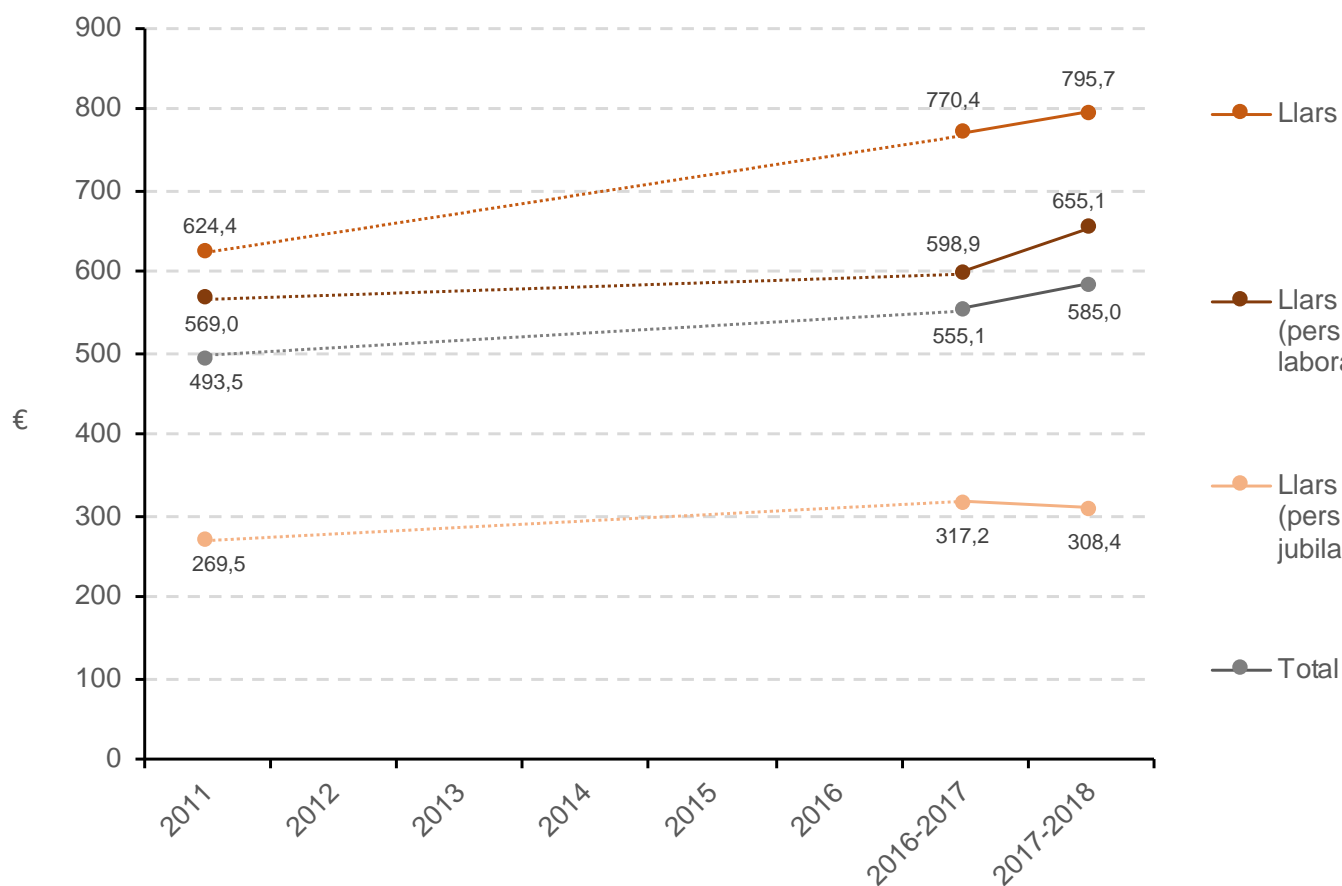
Tot aquest conjunt de circumstàncies, per tant, està abocant a un segment de població creixent a destinar una part cada cop més gran dels seus ingressos a cobrir els costos associats amb l'habitatge, especialment en el cas dels llogaters. I, precisament, les llars amb infants i adolescents són les que més s'estan veient afectades per aquesta situació. L'any 2017-2018, al municipi de Barcelona, aquestes llars són, amb diferència, les que més diners destinen de mitjana a cobrir les despeses associades amb l'habitatge⁵ (795,7 €/mensuals). Les llars sense infants formades per persones en edat potencialment activa destinen gairebé 150 €/mensuals menys de mitjana (655,1 €/mensuals), mentre que les llars formades per persones en edat de jubilació són les que de mitjana destinen un import menor a aquesta vicissitud (308,4 €/mensuals), ja que són les llars que més habitatges en propietat sense pagaments pendents concentren.

Però, no només això, sinó que, tal com mostra el gràfic 9, les llars amb infants i/o adolescents són les que han assumit un increment d'aquesta despesa més important en els darrers anys. Aquesta, per tant, és una de les qüestions principals que motiva l'anàlisi

⁵ En aquest cas, la despesa mensual mitjana en l'habitatge inclou el rebut del lloguer o de la hipoteca (interessos i amortitzacions) i altres despeses associades (aigua, electricitat, gas, comunitat, assegurances, taxes municipals, etc.).

que es desenvolupa en aquest informe, el qual té per objectiu conèixer amb més profunditat com està afectant l'actual dinàmica del mercat immobiliari a les condicions de vida dels infants i els adolescents residents a la ciutat de Barcelona.

Gràfic 9. Mitjana de despeses mensuals de l'habitatge (incloent amortització) segons tipus de llar. Euros. Barcelona, 2011—2017-2018

Nota: El terme "infants", engloba també "adolescents". Es tracta de població de 0 a 18 anys.

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanessobre condicions de vida, 2017-2018.

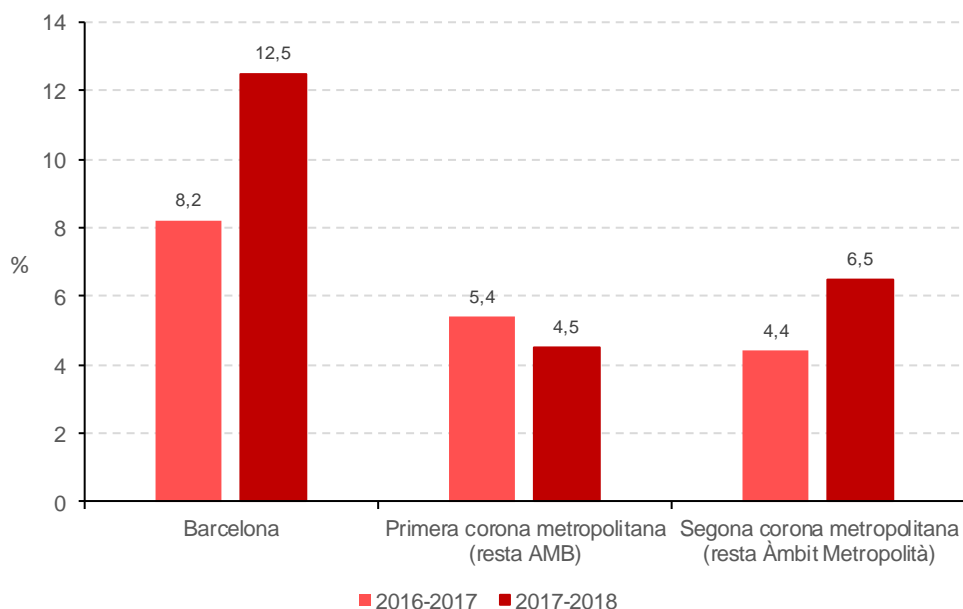
1.3. L'impacte de la qüestió de l'habitatge en els infants i els adolescents: hipòtesis de partida

Quines estan sent les conseqüències d'aquest major increment de les despeses de l'habitatge entre les llars amb infants i/o adolescents al municipi de Barcelona? Està generant algun fet diferencial en aquest col·lectiu respecte la resta de la població? Aquestes són les preguntes que guien aquest estudi, les quals suggereixen un conjunt d'hipòtesis de partida que ajuden a orientar les anàlisis que es realitzen als apartats posteriors.

Una possibilitat és que una part de les llars amb infants i/o adolescents estiguin assumint aquest increment del preu de l'habitatge, la qual cosa podria estar repercutint en una major afectació de les situacions de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge entre aquestes llars en relació amb la resta de la població. En aquest cas, el problema podria acabar derivant també en una major incidència de les pautes de privació material en aquestes llars. Alguns estudis han demostrat l'associació entre la sobrecàrrega de despeses de l'habitatge i el fet de patir privacions materials, la qual es produeix amb més intensitat entre les famílies amb rendes baixes (Sarasa et al., 2018).

Una altra possibilitat és que, com a conseqüència de l'increment de preus, les famílies hagin d'optar per empitjorar les condicions d'habitabilitat, per tal de mantenir o reduir els costos de l'habitatge. En aquest sentit, per exemple, s'ha d'apuntar que la taxa de sobreocupació dels habitatges s'ha incrementat a Barcelona en els darrers anys (gràfic 10). Es tracta de la proporció de població resident en habitatges on no es disposa del nombre d'habitacions considerat adient en relació al nombre de persones que els habita⁶, la qual ha passat del 8,2% al 12,5% entre 2016-2017 i 2017-2018.

Gràfic 10. Taxa de sobreocupació de l'habitatge segons lloc de residència. Total població, percentatge. Barcelona, 2016-2017—2017-2018

⁶ Per calcular el nombre d'habitacions considerat mínim per viure-hi s'estableixen els següents criteris: una habitació per llar, una per cada parella, una per cada persona de més de 18 anys de la llar (que no forma parella), una per cada dues persones del mateix sexe amb edats compreses entre els 12 i els 17 anys, una per cada persona d'entre 12 i 17 anys que no estigui comptabilitzada en les categories anteriors, i una per cada dos infants de menys de 12 anys.

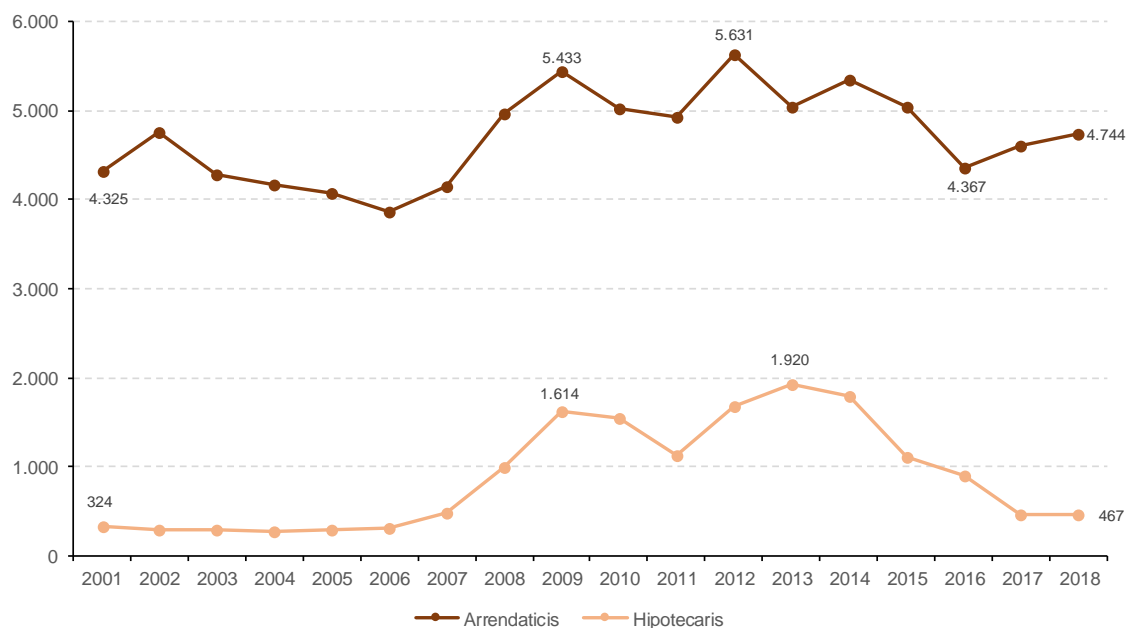
Per habitació es considera l'espai tancat que té almenys dos metres d'alçada lliure en la major part de la seva superfície, com a mínim 4 m² de superfície, i una forma que permet ficar-hi un llit per una persona adulta. Dins d'aquesta definició d'habitació, es comptabilitzen els dormitoris, sales d'estar, despatxos, cambres destinades al servei, i altres espais que compleixin els requisits esmentats. Les cuines computen com a habitacions si tenen més de quatre metres quadrats, i queden exclosos del concepte habitació els banys, vàters, passadissos, terrasses, rebedors i rebosts.

Font: IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 i 2017-2018.

Una tercera qüestió que es vol analitzar és si ha augmentat la mobilitat residencial forçada entre els infants i els adolescents, particularment en aquells barris de la ciutat on els processos de gentrificació i/o turisticació s'han fet notar amb major intensitat. Es tractaria, doncs, de casos que es podrien considerar d'alguna manera "expulsions" i que, en el pitjor dels casos, podrien comportar en el cas dels infants i/o dels adolescents canvis de centres educatius i possibles alteracions en la xarxa d'amistats quotidiana.

Per últim, també s'analitzaran les situacions més greus de exclusió residencial que s'estan produint a Barcelona i com estan afectant també als infants i/o als adolescents, en un context marcat per un repunt dels desnonaments d'habitatges en règim de lloguer (gràfic 11). Segons les dades del Consell General del Poder Judicial, l'any 2018 es van iniciar 4.744 llançaments, una xifra que se situa clarament per sota de les que es venien registrant durant els anys més punyents de la crisi, però que constitueix gairebé 400 expedients més que en el 2016.

Gràfic 11. Llançaments d'habitatges iniciats segons règim de tinença. Nombre d'expedients. Barcelona, 2001-2018

Font: Consell General del Poder Judicial.

2. L'IMPACTE SOCIOECONÒMIC DELS COSTOS DE L'HABITATGE ENTRE ELS INFANTS I ELS ADOLESCENTS

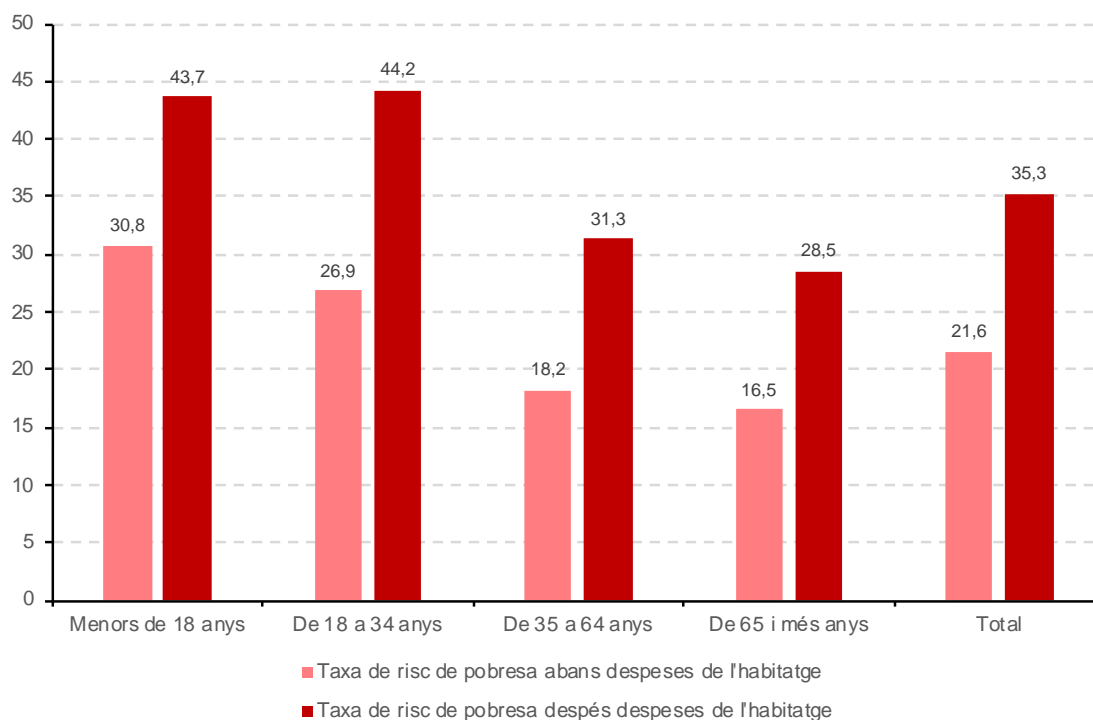
El fet d'haver de fer front a despeses associades amb l'habitatge més o menys elevades, marca grans diferències en relació amb la capacitat adquisitiva que acaben tenint les llars. El caràcter obligatori d'aquesta despesa condiona de manera significativa el nivell de renda disponible de la població, de manera que constitueix un agreujant en termes de desigualtat socioeconòmica. En aquest apartat s'aborda aquesta qüestió des de diferents perspectives, focalitzant particularment en l'impacte socioeconòmic que tenen els costos de l'habitatge en els infants i els adolescents. Per una banda, s'analitzen de forma simulada les desigualtats que genera el fet d'haver d'assumir aquest tipus de despeses en els ingressos que finalment disposen els individus segons la seva edat. Per altra banda, es quantifica la sobrecàrrega de despeses objectiva i subjectiva, examinant si la presència d'infants i/o adolescents a les llars incideix d'alguna manera en la percepció de les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada.

2.1. L'habitatge com a amplificador de les desigualtats socioeconòmiques

Per tal de mesurar la desigualtat socioeconòmica que generen els costos de l'habitatge entre la població de Barcelona s'ha realitzat un exercici de simulació que consisteix en calcular com quedarien les taxes de risc de pobresa segons els diferents grups d'edat una vegada es resta dels ingressos de la llar l'import que s'ha de destinar al pagament de l'habitatge i les despeses associades. És el que s'anomena "pobresa induïda per l'habitatge" i es basa, precisament, en la idea que s'apuntava anteriorment sobre l'obligatorietat d'aquesta despesa.

Com es pot observar, aquesta simulació posa de manifest que els costos de l'habitatge amplifiquen considerablement la situació de vulnerabilitat socioeconòmica de la població més jove envers la resta, la qual és ja de partida la més vulnerable (gràfic 9). En el cas dels infants i els adolescents (població de 0 a 18 anys), la taxa de risc de pobresa passa del 30,8% (abans de les despeses de l'habitatge) al 43,7% (després de les despeses de l'habitatge). Però, és la població de 18 a 34 anys la que es veu més perjudicada per les despeses de l'habitatge. El seu risc de pobresa passa del 26,9% (abans de les despeses de l'habitatge) al 44,2% (després de les despeses de l'habitatge), essent el més elevat de tots els grups d'edat. A més, aquesta població incrementa significativament les distàncies en punts percentuals respecte els grups d'edat més avançada.

Gràfic 12. Taxa de risc de pobresa abans i després de les despeses de l'habitatge (incloent amortització) segons edat. Total població, percentatge. Barcelona, 2017-2018

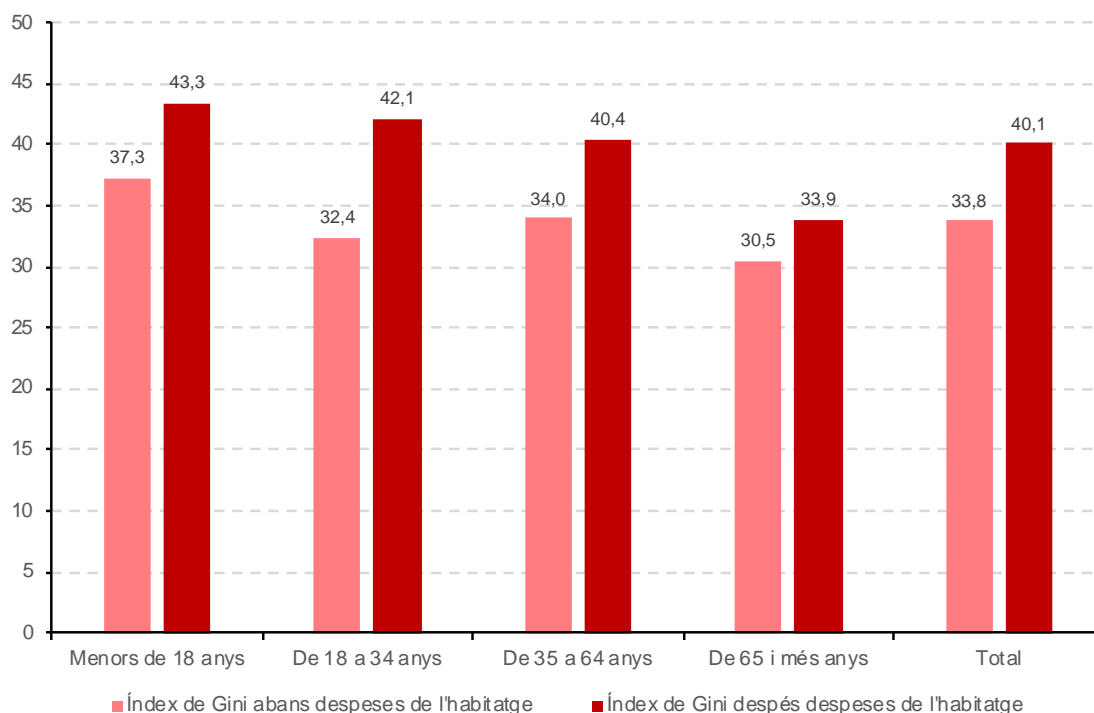

Font: IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2017-2018.

La població jove de 18 a 34 anys és també la que, com a conseqüència de les despeses de l'habitatge, incrementa més la desigualtat intragrup. És a dir, la desigualtat entre ells mateixos. En el gràfic 10 es recull el mateix exercici d'abans, però aplicat a l'índex de Gini⁷, el qual es calcula per cada grup d'edat. Els resultats mostren que els infants i els adolescents (població de 0 a 18 anys) són els que mantenen un nivell intern de desigualtat d'ingressos més elevat després de tenir en compte les despeses de l'habitatge (43,3). Però, com es deia anteriorment, és la població d'entre 18 i 34 anys la que veu augmentar més el nivell de desigualtat intragrup. Aquest aspecte pot estar relacionat en gran mesura amb el procés d'emancipació residencial, el qual marca importants diferències socioeconòmiques entre la població jove emancipada i la que encara continua vivint en casa dels seus progenitors (Antón-Alonso i Porcel, 2018).

⁷ L'índex de Gini mesura el grau de desigualtat en una distribució d'una variable contínua i s'utilitza generalment per mesurar la desigualtat econòmica. Els valors de l'índex se situen en el rang entre 0 i 100. El valor 0 faria referència a la igualtat màxima en una societat determinada (tothom tindria el mateix nivell d'ingressos), mentre que el valor 100 remetria a una societat amb desigualtat màxima.

Gràfic 13. Índex de Gini abans i després de les despeses de l'habitatge (incloent amortitzacions). Total població. Barcelona, 2017-2018

Font: IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2017-2018.

En definitiva, com s'apuntava al principi d'aquest apartat, les dues simulacions situen l'habitatge com un factor agreujant tant de la desigualtat d'ingressos ja existent entre la població més jove —incloent els infants i els adolescents i a la població d'entre 18 i 34 anys— respecte la resta de la població, com també, i no menys important, de la desigualtat entre els mateixos membres d'aquests segments de població.

2.2. L'habitatge, una càrrega objectiva i subjectiva

Evidentment, els resultats de l'anàlisi anterior indiquen, entre d'altres coses, que la població més jove és la que més acusa les despeses de l'habitatge en relació al seu nivell d'ingressos. Alguns dels resultats recollits a la taula 14 reforcen aquesta idea. A Barcelona, l'any 2017-2018, les llars formades per membres en edat laboral sense infants i/o adolescents destinen de mitjana la proporció més elevada d'ingressos per cobrir les despeses associades amb l'habitatge (33,5%), seguides de les llars amb infants i/o adolescents (28,3%). Lluny queden la resta de llars, les quals se situen en tots els casos per sota del 20%. El mateix passa amb la taxa de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge, la qual mesura el percentatge de població que destina més del 40% dels seus ingressos als costos associats de l'habitatge. El 28,0% de les llars formades per

persones en edat laboral sense infants i/o adolescents es troben en aquesta situació, així com el 21,3% de les llars amb infants i/o adolescents. La resta de llars registren un percentatge inferior al 10%. Però, en canvi, són les llars amb infants i/o adolescents les que en major proporció perceben les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada, malgrat que no són objectivament les que destinen una proporció d'ingressos més elevada a cobrir-les. Pràcticament dos tercers parts d'aquestes llars així ho afirmen (61,7%), mentre que entre la resta de llars la proporció se situa al voltant del 45%.

Taula 14. Indicadors de despeses de l'habitatge (incloent amortitzacions) segons tipus de llar. Llars. Barcelona, 2017-2018

	% de renda destinat a despeses de l'habitatge (mitjana)	Taxa de sobrecàrrega de despeses	Percepció del pagament de l'habitatge com una càrrega pesada
Llars amb infants	28,3	21,3	61,7
Llars sense infants (persones en edat laboral)	33,5	28,0	43,3
Llars sense infants (persones en edat de jubilació)	19,5	9,0	44,4
Altres llars sense infants	14,9	5,2	47,4
Total	27,2	19,8	48,1

Nota: El terme "infants", engloba també "adolescents". Es tracta de població de 0 a 18 anys.
Font: IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2017-2018.

Per tal d'aclarir per què les llars amb infants i/o adolescents perceben en major mesura les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada, malgrat que objectivament no són les llars que destinen una proporció d'ingressos més elevada, s'han realitzat un seguit de models de regressió. La taula 15 recull la seqüència d'aquests models, on la variable a explicar (dependent) és la *percepció de les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada* per part de les llars. Com es pot observar, progressivament es van incorporant blocs de variables (independents) amb la intenció d'avaluar millor els seus efectes explicatius sobre el fenomen analitzat.

El primer aspecte que s'introdueix és el percentatge *destinat a les despeses de l'habitatge*. Com era d'esperar i com indica el model, a mesura que aquest percentatge augmenta les probabilitats per percebre les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada també ho fan. Aquesta associació, però, perd significativitat quan s'introdueix en el model el bloc de l'*estatus social*, conformat per les variables *classe social màxima de la llar*, *estrats de renda*, *lloc de naixement de la persona de referència de la llar*, i la *intensitat de treball a la llar*⁸. Els resultats indiquen que la rellevància del nivell de renda en la percepció de les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada és rellevant més

⁸ Es considera intensitat laboral molt baixa a la llar quan a una llar les persones actives d'entre de 16 a 59 anys han estat ocupats menys d'un 20% del total del temps potencial d'ocupació d'un any.

enllà del percentatge que dediquin dels ingressos. En el cas de les rendes baixes (<50% de la mediana), la probabilitat de tenir aquesta percepció és pràcticament 2,5 vegades superior (2,56) que per les rendes altes (>150% de la mediana) i per les rendes intermèdies 2 vegades superior (1,99). Això posa de relleu la importància de la renda residual, entesa com aquella que resta disponible una vegada es paga l'habitatge. És a dir, no és el mateix dedicar un 30% dels ingressos a pagar l'habitatge quan es disposa d'una renda elevada que quan es disposa d'una renda baixa. En el segon cas, la renda residual, la renda que queda disponible, és menor que en el primer cas. Això explicaria, per tant, que el pes explicatiu del nivell de renda sigui més important que el de la proporció d'ingressos que es destinen a cobrir les despeses de l'habitatge.

Quan s'introdueix el bloc d'*habitatge*, conformat pel *règim de tinença* i per l'*any d'entrada a l'habitatge*, la proporció de renda destinada a l'habitatge deixa de ser significativa en el model. En canvi, l'efecte de la renda es manté encara intacte. Lògicament, la població que viu de lloguer o amb hipoteca, en la mesura en què és la que més despeses de l'habitatge assumeix, presenta més probabilitats de percebre-les com una càrrega pesada respecte als propietaris que ja no tenen pagaments pendents. Aquesta percepció es troba també més associada a la població que va arribar al seu habitatge abans de 2013, que no pas amb la que ha arribat més recentment. Aquest fet s'explicaria perquè és de suposar que la població que ha canviat d'habitatge més recentment adapta millor les despeses de l'habitatge als seus ingressos, mentre que la que porta més anys al seu habitatge és presumiblement la que està assumint pujades sobrevingudes de lloguer, per exemple.

Finalment, s'introdueix en el model el *nombre d'infants a la llar*. Els resultats mostren com la presència d'infants i/o adolescents a la llar també apareix amb una associació significativa respecte el fet de percebre les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada, mentre que es manté sense alteracions destacables l'efecte de la resta de variables explicatives rellevants que s'han vingut assenyalant. Això vol dir que, controlant la resta de variables del model, a mesura que augmenta el nombre d'infants i/o adolescents a la llar també s'incrementen les probabilitats de tenir aquesta percepció sobre les despeses de l'habitatge. En llars amb dos o més infants i/o adolescents, la probabilitat és 3,32 vegades superior que en les llars on no n'hi ha cap, mentre que en les llars amb un infant i/o adolescent aquesta probabilitat es redueix a 1,56.

Taula 15. Models de regressió sobre la percepció de les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada. Llars, Odds ratio. Barcelona, 2017-2018

Predictors	Despesa de l'habitatge	Estatus social	Habitatge	Nombre d'infants a la llar
(Intercept)	0,65***	0,40***	0,28***	0,22***
% ingressos destinat a l'habitatge	1,01***	1,01*	1,00	1,01
Classe social màxima de la llar (ref. Professionals i directius)				
Ocupacions intermèdies		1,16	1,17	1,19
Petits empresaris i autònoms		1,17	1,18	1,15
Semiqualficats serveis		1,69**	1,77**	1,76**
Semiqualficats indústria i de rutina		1,27	1,36	1,40
Aturats de llarga durada i persones que no han treballat mai		0,99	1,01	1,05
Estrats de renda (ref. >150% mediana)				
>50% <150% mediana		1,99***	2,21***	2,07***
<50% mediana		2,56***	3,60***	2,60**
Lloc de naixement (ref. Espanya)				
Resta del món		0,90	0,91	0,86
Baixa intensitat de treball a la llar (ref. No)				
Sí		1,26	1,36	1,55
N.A.		0,96	1,12	1,37
Règim de tinença de l'habitatge (ref. Propietat sense pagaments pendents)				
Propietat amb pagaments pendents			2,07***	1,64*
Lloguer			2,05**	1,87**
En cessió/altres			1,48	1,49
Any d'entrada a l'habitatge (ref. Abans 2013)				
2013 o després			0,62*	0,62*
Nombre d'infants a la llar (ref. Cap)				
Un infant				1,56*
Dos o més infants				3,32***
Observations	1.222	1.211	1.205	1.205
R2 Tjur	0,027	0,058	0,073	0,088
AIC	1.655.237	1.610.379	1.590.394	1.567.338

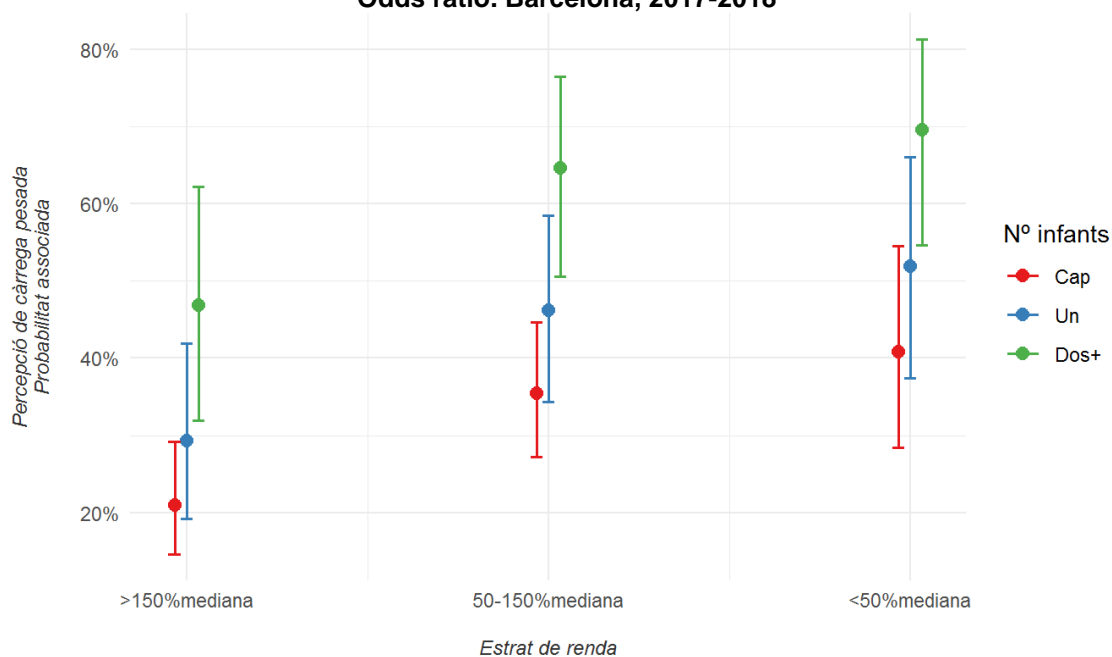
Nota: * p< 0,05; ** p< 0,01; *** p< 0,001

Font: IERMB i Idescat. Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2017-2018.

Per tant, segons aquests resultats, queda clar que el nivell de renda i el nombre d'infants i/o adolescents a la llar —a més del fet d'haver de pagar hipoteca o lloguer— són els principals factors explicatius de la percepció de les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada. Per tal d'analitzar amb més detall l'efecte de la presència a la llar d'infants i/o adolescents s'ha calculat la probabilitat mitjana predita de percebre les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada segons els diferents estrats de renda

i segons també la presència d'infants i/o adolescents a la llar, tot controlant la resta de variables del model. L'objectiu d'aquesta anàlisi és conèixer si hi ha diferències significatives, en funció del nivell de renda de les llars, en l'efecte que provoca la presència d'infants i/o adolescents sobre aquesta percepció de les despeses de l'habitatge com a càrrega pesada. Segons el que mostra el gràfic 16, sí que es detecten algunes diferències significatives. Quan a les llars de rendes intermèdies (>50% <150% de la mediana) i de rendes altes (>150% de la mediana) hi ha dos o més infants i/o adolescents, les probabilitats de percebre les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada augmenten significativament respecte les llars amb els mateixos nivells de renda on no n'hi ha cap. En canvi, a les llars de rendes baixes (<50% de la mediana) la presència de infants i/o adolescents a les llars no marca diferències significatives. En síntesi, aquests resultats indiquen que és a les llars de rendes intermèdies i altes on la presència d'infants i/o adolescents té més impacte en relació a la percepció subjectiva de sobrecàrrega de despeses de l'habitatge, segurament per les despeses extra que han d'assumir aquestes famílies per tenir a càrrec menors d'edat. En canvi, en el cas de les llars amb rendes baixes, la percepció de les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada és una qüestió que depèn estrictament del seu nivell de renda, independentment de si hi ha o no presència d'infants i/o adolescents a la llar.

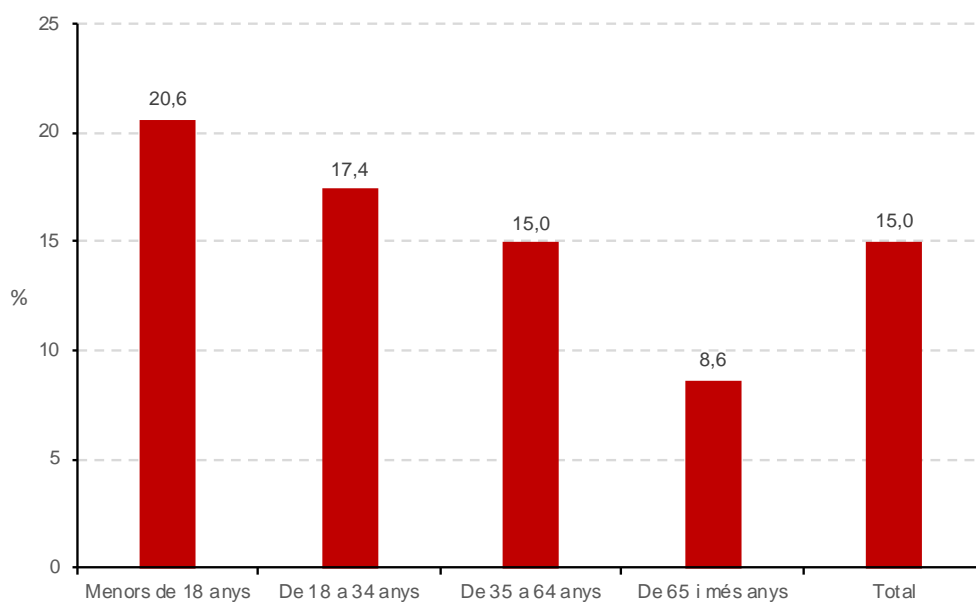
Gràfic 16. Probabilitat mitjana predita de la percepció de les despeses de l'habitatge com una càrrega pesada segons l'estrat de renda de la llar i el nombre d'infants a la llar. Llars, Odds ratio. Barcelona, 2017-2018

Font: IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2017-2018.

En definitiva, els resultats posen de manifest que tant la despesa en habitatge com la del propi manteniment dels infants i/o adolescents condicionen de manera significativa les economies familiars. Particularment, la de les famílies de rendes intermèdies i altes, ja que la les famílies amb rendes baixes ja tenen una capacitat econòmica prou constreta de per si, pel seu nivell de renda. Per tant, això podria explicar⁹ també la major incidència que té la privació material¹⁰ entre la població menor de 18 anys en relació a la resta de població.

Gràfic 17. Taxa de privació material segons edat. Total població. Barcelona, 2017-2018

Font: IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2017-2018.

Taula 18. Situacions de privació material i d'estrès econòmic segons edat. Total població. Barcelona, 2017-2018

	Endarreriment en el pagament de rebuts relacionats amb l'habitatge	Incapacitat per fer front a despeses imprevistes	Dificultats per arribar a fi de més
Menor de 18 anys	20,3	30,7	32,9
De 18 a 34 anys	12,7	32,9	28,4
De 35 a 64 anys	10,5	27,5	23,7
De 65 i més anys	4,5	22,8	22,4
Total	11,2	28,1	25,8

Font: IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2017-2018.

⁹ Malauradament, la mostra disponible de l'EMCV no permet aprofundir més en aquesta anàlisi en el cas dels menors d'edat.

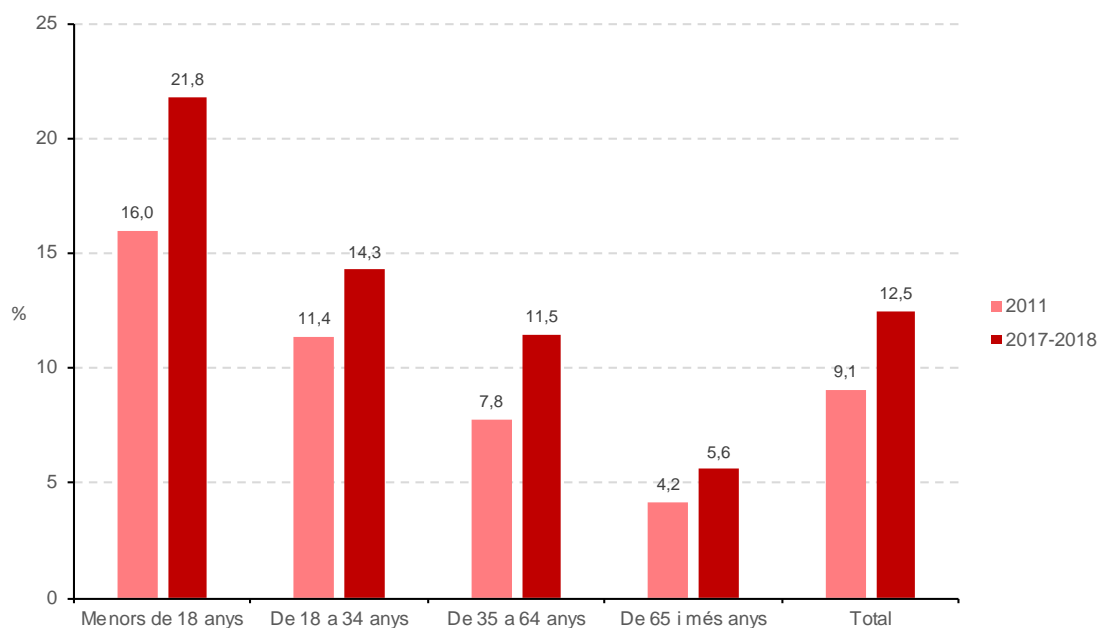
¹⁰ La privació material fa referència a la impossibilitat de consumir béns, serveis i/o participar en activitats que socialment són concebudes com necessitats. Per mesurar aquesta manca forçada i involuntària es consideren els següents ítems: 1) atendre puntualment el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge principal (hipoteca/lloguer i serveis relacionats) o de compres ajornades; 2) mantenir l'habitatge a una temperatura adient; 3) tenir la capacitat d'assumir despeses imprevistes; 4) poder menjar un àpat de carn, pollastre, peix o equivalent vegetarià cada dos dies; 5) anar de vacances almenys una setmana a l'any; 6) disposar d'automòbil; 7) disposar de rentadora, 8) disposar de televisió, 9) disposar de telèfon. En aquest cas, la taxa de privació material mesura el percentatge de població que no es pot permetre cobrir almenys 3 dels 9 ítems.

L'any 2017-2018, el 20,6% dels infants i els adolescents del municipi de Barcelona pateixen privació material, mentre que, a l'altre extrem, només 8,6% de la població de 65 i més anys es troben en aquesta situació (gràfic 17). Crida l'atenció també que sigui també la població menor de 18 anys la en major proporció ha assumit endarreriments en el pagament de despeses relacionades amb l'habitatge 20,3% (taula 18), la qual cosa podria respondre a estratègies de prioritització de la despesa en les seves llars. El mateix passa amb altres situacions d'estrès econòmic, com ara no tenir capacitat per fer front a despeses imprevistes o arribar amb dificultats a fi de mes, més propenses també entre els infants i els adolescents que entre la resta de la població. Només la població jove supera a la població menor de 18 anys en el percentatge d'individus que no tenen capacitat per fer front a despeses imprevistes. Aquests, per tant, es podrien considerar com alguns dels efectes colaterals de la pèrdua de capacitat adquisitiva que es produeix a les economies familiars com a conseqüència d'haver d'assumir despeses elevades relacionades amb l'habitatge.

3. LLARS AMB INFANTS I CONDICIONS D'HABITABILITAT

Una altra de les qüestions a analitzar en aquest estudi, tal i com s'ha anunciat en les hipòtesis inicials, és si l'augment del preu dels habitatges està fent empitjorar les condicions d'habitabilitat de la població, observant si les llars amb infants i/o adolescents s'estan veient especialment afectades per aquesta qüestió. Anteriorment, ja s'ha vist que la sobreocupació dels habitatges està augmentant al municipi de Barcelona. Actualment, el 12,5% del conjunt de residents a la ciutat viu en aquestes condicions, que impliquen un desajust entre la disponibilitat d'habitacions a l'habitatge i la composició de la llar que hi viu. El gràfic 19 mostra com és precisament la població menor de 18 anys la que més acusa aquesta problemàtica. El 21,8% dels infants i adolescents de Barcelona resideixen en condicions de sobreocupació de l'habitatge, un percentatge que se situa significativament per sobre del de la resta de la població. A més, com es pot observar, entre 2011 i 2017-2018 la situació s'ha agreujat de forma rellevant per aquest col·lectiu particularment.

Gràfic 19. Taxa de sobreocupació de l'habitatge segons edat. Total població. Barcelona, 2011—2017-2018

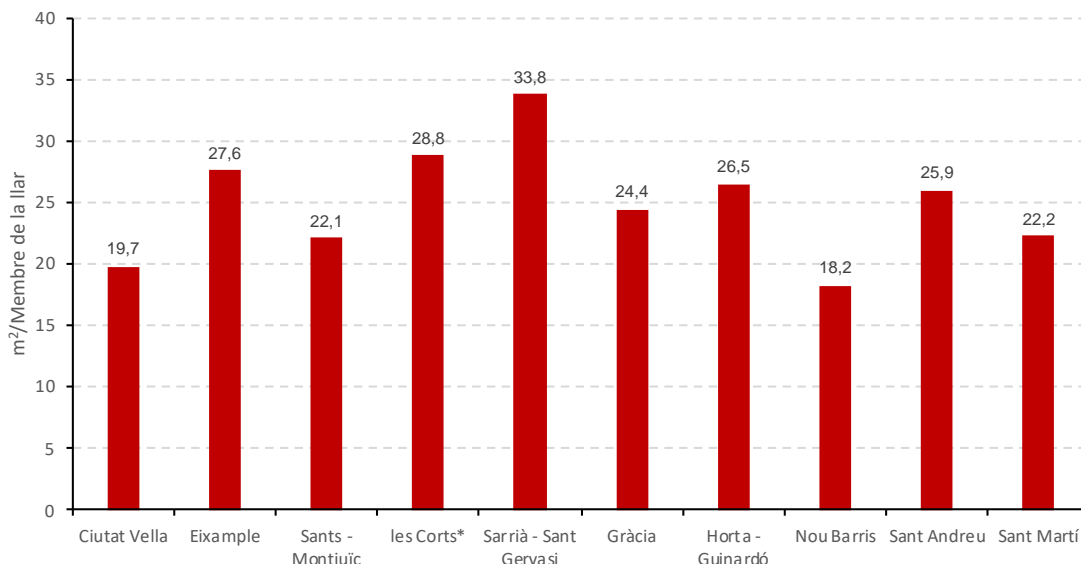

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanades sobre condicions de vida, 2017-2018.

Des d'una altra perspectiva, a partir de les dades que aporta l'Enquesta Sociodemogràfica de l'Ajuntament de Barcelona per l'any 2017, es pot confirmar que en el conjunt de la ciutat és la població menor de 18 anys la que disposa de menys m² d'habitatge per individu. De mitjana cada individu d'aquesta edat disposa de 25,3 m² al seu habitatge, la població de 18 a 34 anys de 33,9 m², la de 35 a 64 anys de 36,9 m² i

la de 65 i més anys de 51,4 m². Per districtes, on la disponibilitat d'espai a l'habitatge és menor per als infants i els adolescents és a Nou Barris (18,2 m²/individu) i a Ciutat Vella (19,7 m²/individu), seguit de Sants-Montjuïc (22,1 m²/individu) i de Gràcia (24,4 m²/individu).

Gràfic 20. Superfície mitjana de l'habitatge per membre de la llar segons districtes. Població menor de 18 anys. Barcelona, 2017

* Dades estadísticament no significatives.

Font: Ajuntament de Barcelona, Enquesta Sociodemogràfica, 2017.

Les llars amb infants i adolescents són també les que, actualment (2017-2018), viuen en major proporció en habitatges amb manca de llum natural en alguna habitació (14,0%) o que presenten problemes de goteres o humitats (20,0%). Aquesta situació no s'ha alterat gaire des de 2011, tampoc per la resta de llars, les quals presenten reduccions moderades en termes generals, i sempre amb registres inferiors a les llars amb infants i adolescents. En canvi, el que sí que s'ha reduït considerablement respecte 2011 és la proporció de llars que no es poden permetre mantenir la temperatura adient a l'habitatge durant els mesos freds. Del 15% han passat a constituir el 8,4% de les llars de la ciutat. No obstant, s'ha d'assenyalar que les llars amb infants i adolescents (8,6%), juntament amb les llars conformades per persones potencialment actives (sense infants ni adolescents) (9,2%), són les que es veuen encara més afectats per l'anomenada pobresa energètica. Tot i que, en aquest cas, les diferències amb la resta de llars són més estretes.

Taula 21. Problemes a l'habitatge segons tipus de llar. Llars, percentatge. Barcelona, 2017-2018

	Llum natural insuficient en alguna habitació		Problemes de goteres		No poder permetre's mantenir la temperatura adient als mesos freds	
	2011	2017-2018	2011	2017-2018	2011	2017-2018
Llars amb infants	15,3	14,0	20,2	20,0	13,7	8,6
Llars sense infants (persones en edat laboral)	14,9	11,0	18,3	15,4	16,9	9,2
Llars sense infants (persones en edat de jubilació)	8,2	7,5	12,7	7,4	12,6	7,9
Altres llars sense infants	7,3	5,7	13,1	9,7	14,4	5,0
Total	12,7	10,3	16,9	14,0	15,0	8,4

Nota: El terme "infants", engloba també "adolescents". Es tracta de població de 0 a 18 anys.

Font: IERMB i Idescat, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB i Idescat, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2017-2018.

Per tant, el que es constata amb aquests resultats és que, efectivament, actualment a Barcelona les condicions d'habitabilitat són pitjors, en termes generals, per una proporció més elevada de la població infantil i adolescent si les comparem amb la resta de la població. No obstant, l'únic aspecte que sembla que s'hagi agreujat més significativament amb el canvi d'escenari del mercat residencial és la sobreocupació dels habitatges. Caldria, però, analitzar més en profunditat aquesta qüestió per acabar d'aclarir quins podrien ser els factors que ho expliquen. Amb les dades disponibles no és possible determinar que pugui haver una relació directe amb l'increment dels preus de l'habitatge, tot i que es pot intuir que podria ser així.

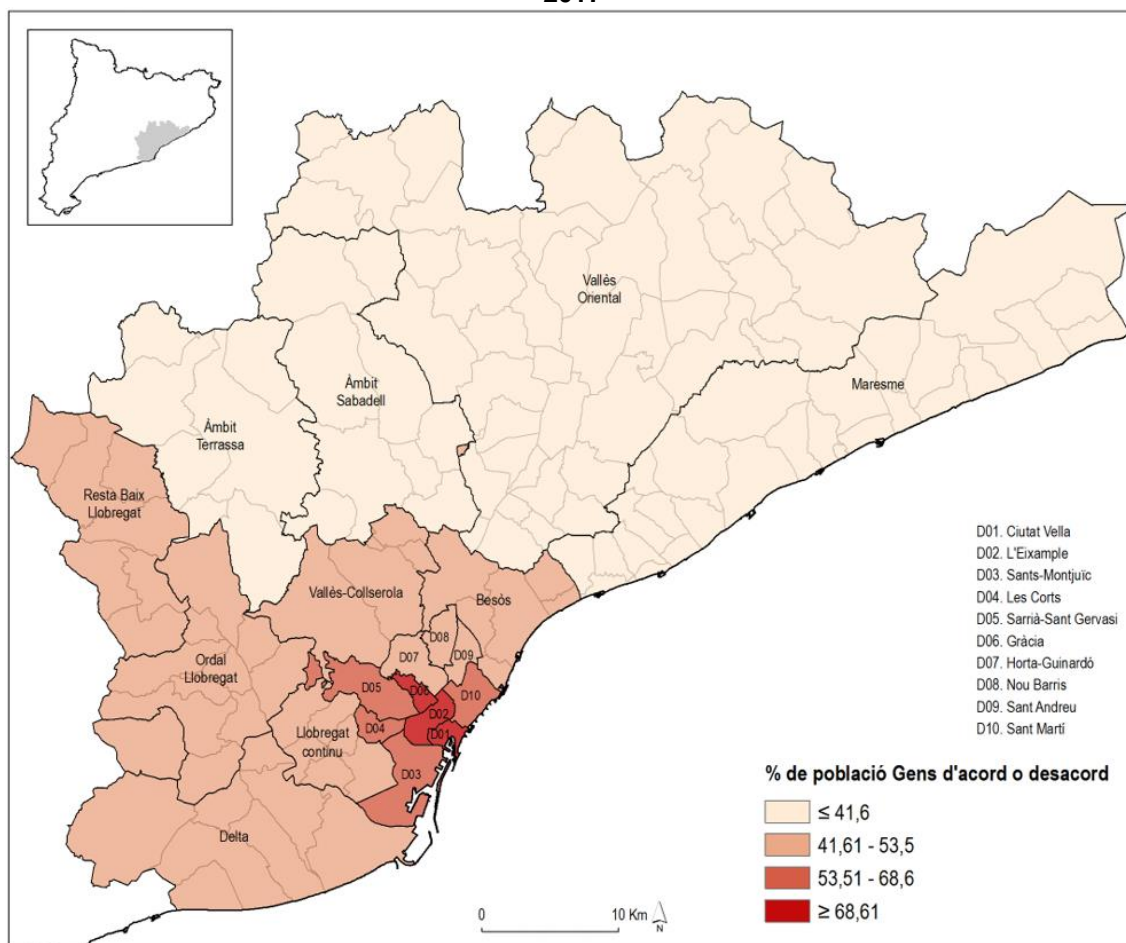
4. CANVIS RESIDENCIALS FORÇATS DE LES LLARS AMB MENORS D'EDAT A CÀRREC

Diversos estudis han posat de manifest la incidència que estan tenint els processos de gentrificació i turistificació a la ciutat de Barcelona. Es tracta de dos fenòmens amb característiques i efectes propis, tot i que connectats (Cocola-Gant, 2018; López-Gay i Cocola-Gant, 2016). La gentrificació pot provocar el desplaçament directe, exclouent o generant pressió per a que la població afectada acabi per abandonar l'habitatge o fins i tot el barri de residència (Marcuse, 1985). Aquest procés de desplaçament, però, implica la substitució dels veïns desplaçats per altres d'un estatus socio-econòmic superior. En canvi, el procés de turistificació dels barris no comporta la substitució de residents habituals, sinó una substitució d'usos que implica el canvi de residents habituals per una població flotant que varia amb freqüència. Gentrificació i turistificació, per tant, tenen com a denominador comú que provoquen el desplaçament dels veïns dels barris. En cas de la població infantil i adolescent, l'impacte d'aquests dos fenòmens pot comportar el canvi d'escola i l'abandonament d'activitats extraescolars. Els vincles socials construïts en l'hàbitat residencial de proximitat poden veure's afectats, així com el rendiment educatiu. L'objectiu d'aquest apartat és analitzar si les afectacions d'aquests dos fenòmens estan sent rellevant o no entre els infants i els adolescents de la ciutat de Barcelona. Es tracta, no obstant, d'una primera aproximació a partir de les informacions disponibles, les quals presenten limitacions importants per tal d'abordar amb exhaustivitat aquesta qüestió.

4.1. Els processos de gentrificació i turistificació a Barcelona i els desplaçaments residencials d'infants i adolescents

Les pressions gentrificadores i turistificadores s'observen en la inflació del preu dels habitatges i en les dificultats de la població per trobar habitatge assequible derivades de l'augment dels preus. L'any 2017 més de les meitat de la població de Barcelona considera que al seu barri no és fàcil trobar un habitatge que satisfaci les seves necessitats a un preu raonable. Aquesta percepció de les dificultats per accedir a l'habitatge és especialment elevada a l'eix més cèntric de la ciutat, conformat pels districtes de Ciutat Vella, l'Eixample i Gràcia, on el percentatge supera el 70% (mapa 22).

Mapa 22. Població d'acord o en desacord amb l'afirmació: "Al seu barri/municipi és fàcil trobar un habitatge que satisfaci les seves necessitats a un preu raonable" segons lloc de residència. Població de 16 i més anys, percentatge. Àmbit Metropolità de Barcelona, 2017

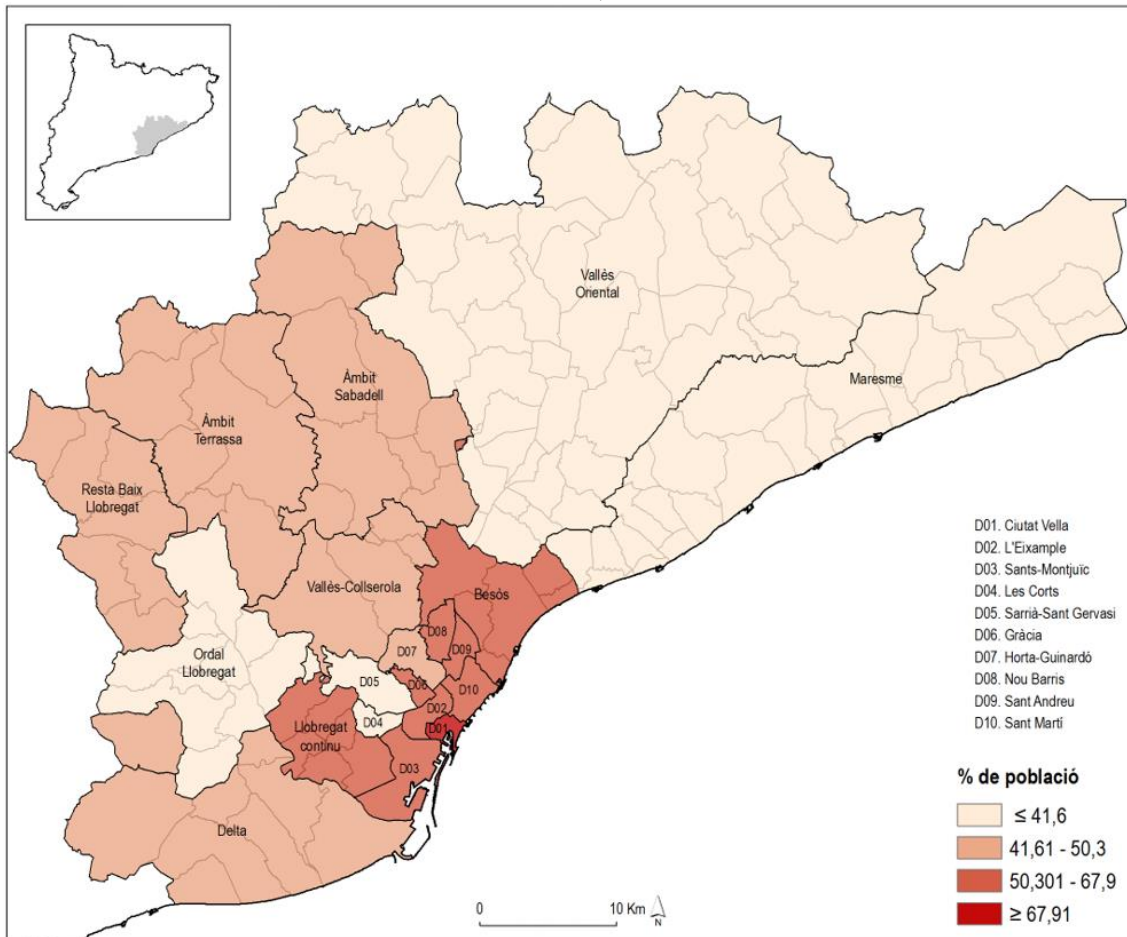
Font: IERMB, Enquesta de cohesió urbana, 2017.

Si alguna cosa caracteritza els processos de gentrificació i turistificació són els canvis que generen a l'entorn urbà. Al 2017, un 60% de la població de Barcelona percebia que el seu barri de residència havia experimentat un procés de transformació socio-urbanística intens. Aquesta percepció la tenien sobretot els residents als barris centrals de la ciutat, especialment al districte de Ciutat Vella, que com ja s'ha vist anteriorment, és també on més s'han incrementat els preus dels habitatges durant els darrers anys. Al voltant d'un 90% de la població resident en aquest districte afirmava ser testimoni d'aquest procés de transformació urbana (mapa 23).

Anàlisis específics per a la ciutat de Barcelona i d'altres d'un abast metropolità han mostrat que són precisament aquestes localitzacions centrals dels districtes de Ciutat Vella, Eixample i Gràcia, juntament amb d'altres del districte de Sants-Montjuïc i de més perifèriques del front litoral del districte de Sant Martí les que estan sent objecte de fortes

pressions gentrificadores i turisticadores en els darrers anys (Antón-Alonso et al., 2018; López-Gay, 2018).

Mapa 23. Població que creu que el seu barri ha canviat molt en termes socio-urbanístics durant els últims 5 anys. Població de 16 i més anys, percentatge. Àmbit Metropolità de Barcelona, 2017

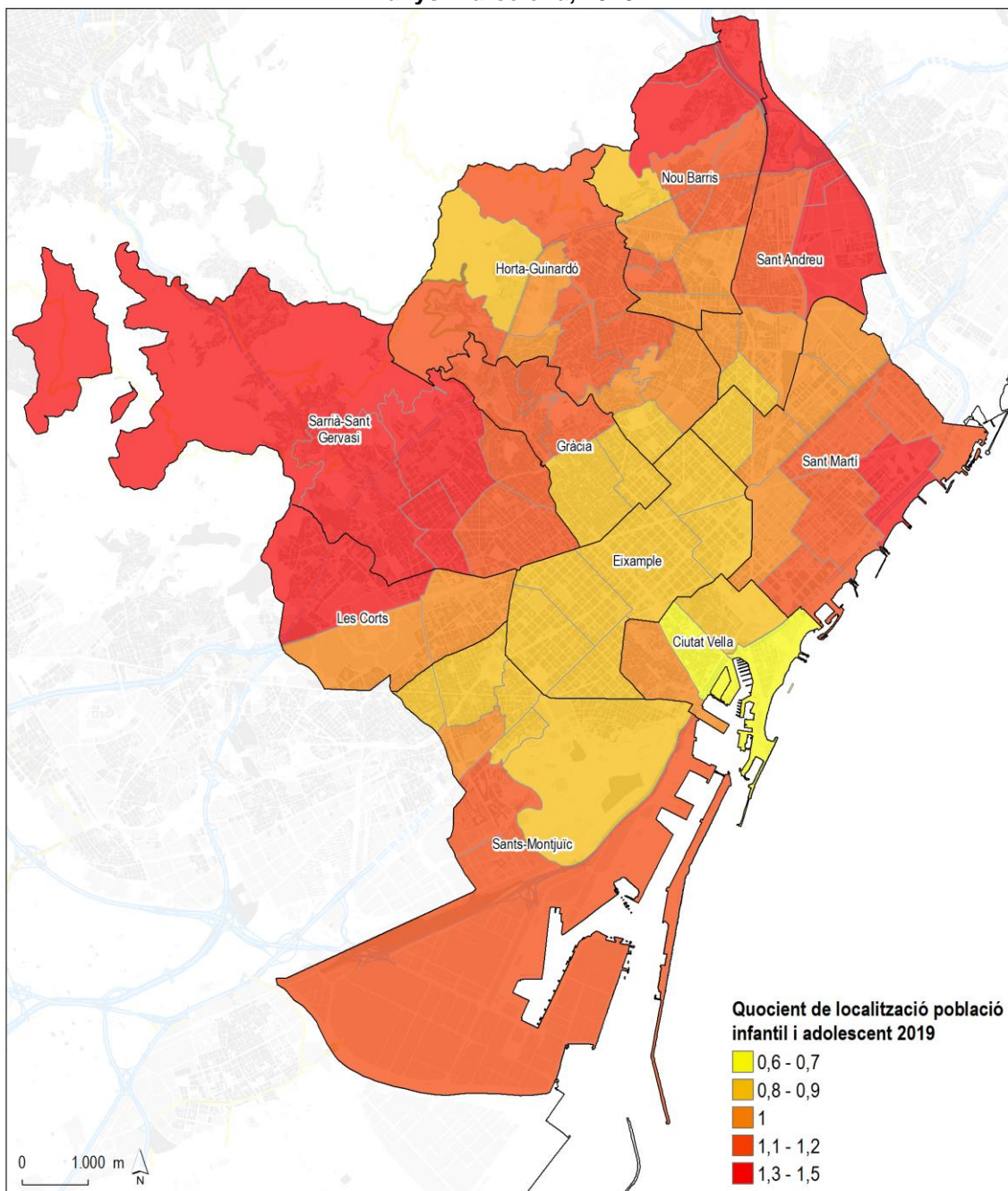
Font: IERMB, Enquesta de cohesió urbana, 2017.

Per analitzar la relació entre els processos de gentrificació i turisticació de Barcelona sobre els infants i els adolescents del municipi de Barcelona, cal veure primer quina és la distribució geogràfica d'aquest col·lectiu, com ha evolucionat en els darrers anys i observar el grau d'exposició als dos fenòmens, així com les seves possibles conseqüències.

Analizant, a partir del quocient de localització, on està sobrerrepresentada i infrarepresentada la població infantil i adolescent en 2018, es pot afirmar que, en termes generals, les àrees sotmeses als processos més intensos de gentrificació i turisticació compten actualment amb poca població d'aquestes característiques (mapa 24). Convé, però, destacar l'excepcionalitat dels barris del front litoral de Sant Martí. En tots ells la

població infantil i adolescent és superior a la mitjana de la ciutat, especialment en els barris de la Vila Olímpica, Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou.

Mapa 24. Quocient de localització de la població infantil i adolescent. Població de 0-17 anys. Barcelona, 2018

Font: Ajuntament de Barcelona, Departament d'Estadística i Difusió de Dades, a partir d'Institut Nacional d'Estadística, 2019.

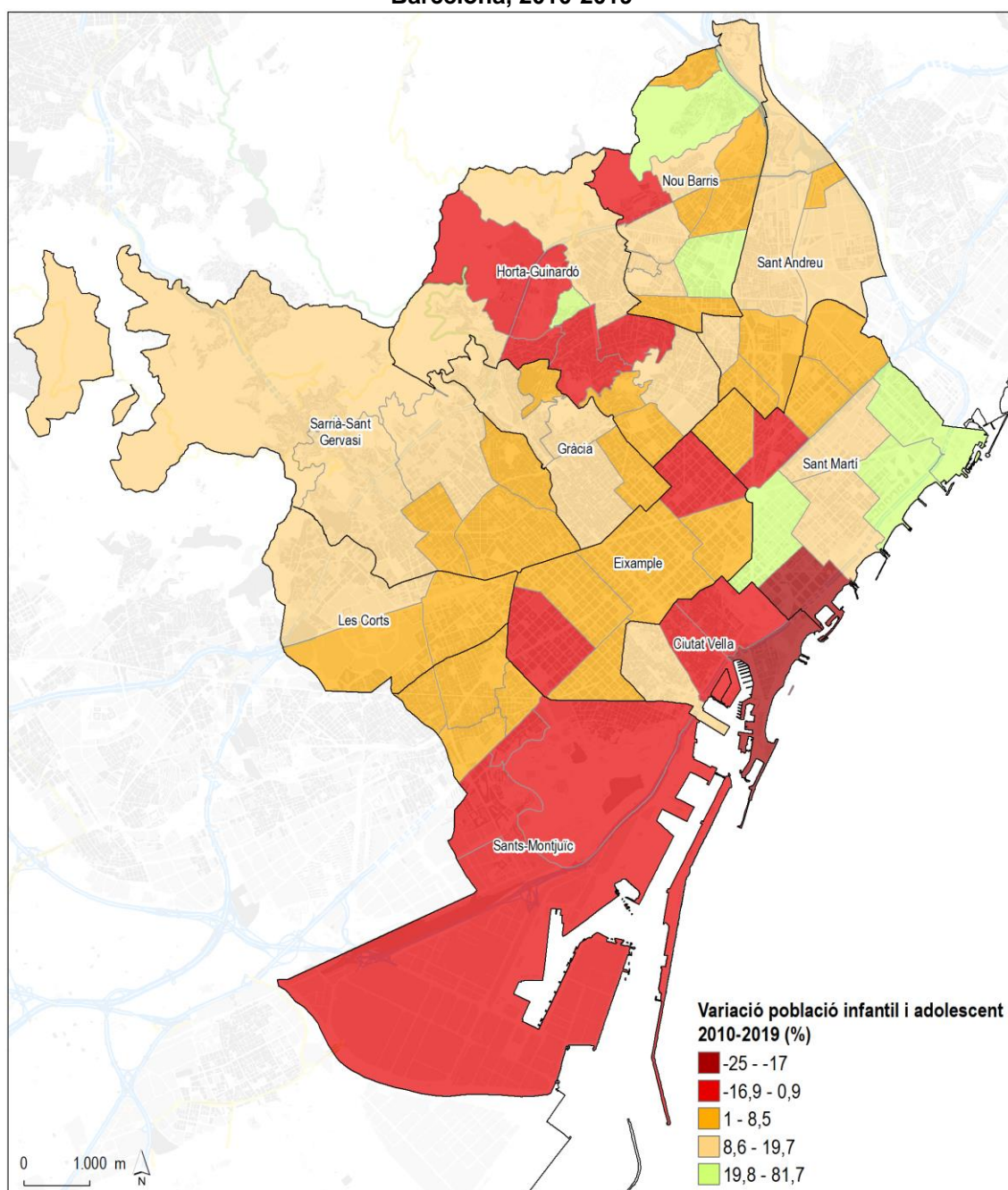
Ara bé, la foto fixa no permet veure com ha evolucionat la població infantil i adolescent en aquests barris i connectar-la amb els processos de gentrificació i turisticació. Es precisa d'una aproximació evolutiva que mesuri com ha variat el nombre d'infants i adolescents als barris de la ciutat durant un període relativament ampli, suficient per

copsar les possibles pressions que ambdós fenòmens han pogut infligir sobre els residents.

La població infantil i adolescent ha crescut en termes relatius durant l'última dècada per sobre del conjunt de la ciutat (variació percentual del 5,7% i del 2%, respectivament, entre el 2010 i el 2019). Per tant, es pot afirmar que la ciutat acull cada cop a més infants i adolescents. Ara bé, l'evolució d'aquest creixement ha estat dispar segons els barris. Si es posa en relació aquesta evolució amb les àrees del municipi que han estat sotmeses a una pressió gentrificadora i turistificadora més intensa, es podria pensar que aquests processos podrien haver estat els potencials expulsors de llars amb infants i/o adolescents, però la realitat que reflecteixen les dades és més complexa. Tal com es pot observar al mapa 25, hi ha barris sotmesos a aquesta pressió que guanyen població infantil i adolescent, al mateix temps que n'hi d'altres que en perden. En aquest sentit, cal tenir present que, més enllà de la imatge estereotipada de la població gentrificadora com a població jove en un moment del seu cicle vital sense responsabilitats familiars, també existeix la possibilitat de que a la ciutat operin d'altres perfils gentrificadors, com ara les *famílies gentrificadores* (Hochstenbach i Boterman, 2018). Això podria explicar almenys una part d'aquestes situacions.

El Barri Gòtic, per exemple, es manté pràcticament estable entorn els 1.700 infants i adolescents, amb fluctuacions internes que han passat d'una pèrdua molt acusada d'aquesta població fins al 2014, a una subseqüent recuperació. Per altra banda, Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera, i la Barceloneta, sí que perden infants i adolescents. En el primer cas, de manera gairebé imperceptible (1,6%), però en el cas de la Barceloneta amb una elevada intensitat, registrant una reducció del 25% (gairebé 500 infants i adolescents menys respecte als 1.850 que residien al 2010), la taxa més alta de tot el municipi. Més enllà del districte de Ciutat Vella, si s'amplia el focus a d'altres barris dels districtes esmentats on els processos de gentrificació i turistificació són intensos, com ara el barri de Sant Antoni a l'Eixample, la Vila de Gràcia, el Poble Sec o els tres barris de la façana litoral del districte de Sant Martí, tot indica que l'impacte sobre els infants i els adolescents ha estat molt divers a la ciutat de Barcelona. No emergeix una pauta concreta. Hi ha barris que tenen creixements negatius, com la Vila Olímpica del Poblenou (descens del 21%), d'altres que tenen un creixement nul, com el Poble Sec (0,3%), d'altres baix, com Sant Antoni (3,5%) i, en canvi, uns altres que presenten un augment considerable d'infants i adolescents, com la Vila de Gràcia (10%), el Raval (11%), però sobretot els barris de el Poblenou (15,4%), el Besòs i el Maresme (24%) i per damunt de tots Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou (32,7%).

Mapa 25. Variació de la població infantil i adolescent. Població de 0-17 anys, percentatge. Barcelona, 2010-2019

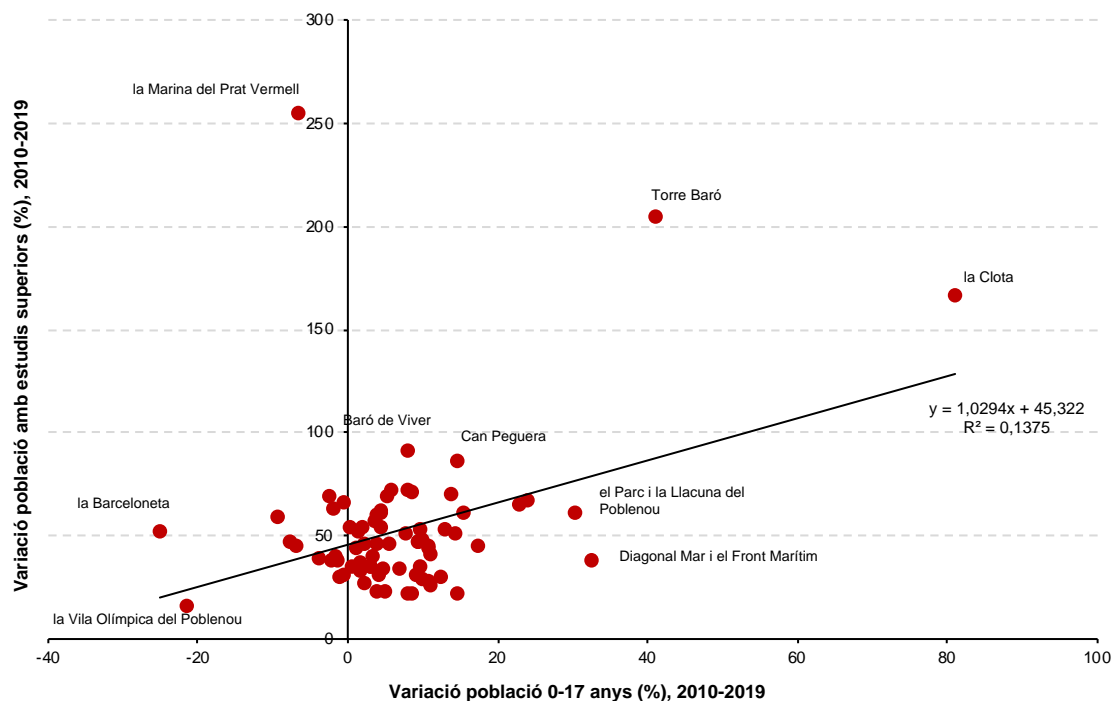

Font: Ajuntament de Barcelona, Departament d'Estadística i Difusió de Dades, a partir d'Institut Nacional d'Estadística, 2010-2019.

Per tal d'acabar de confirmar aquesta idea de manca de pauta clara entre els processos de gentrificació i turistificació i l'evolució dels infants i adolescents als barris, s'ha mesurat l'associació entre els dos fenòmens en dos gràfics de correlació-dispersió. En el primer, es calcula la correlació entre la variació en el percentatge de població amb estudis superiors (*proxy* de gentrificació) i la variació de la població infantil i adolescent per cada barri (gràfic 26). Tot durant el període 2010-2019. En el segon, es calcula la correlació entre el nombre d'allotjaments ofertats per Airbnb en 2019 (*proxy* turistificació)

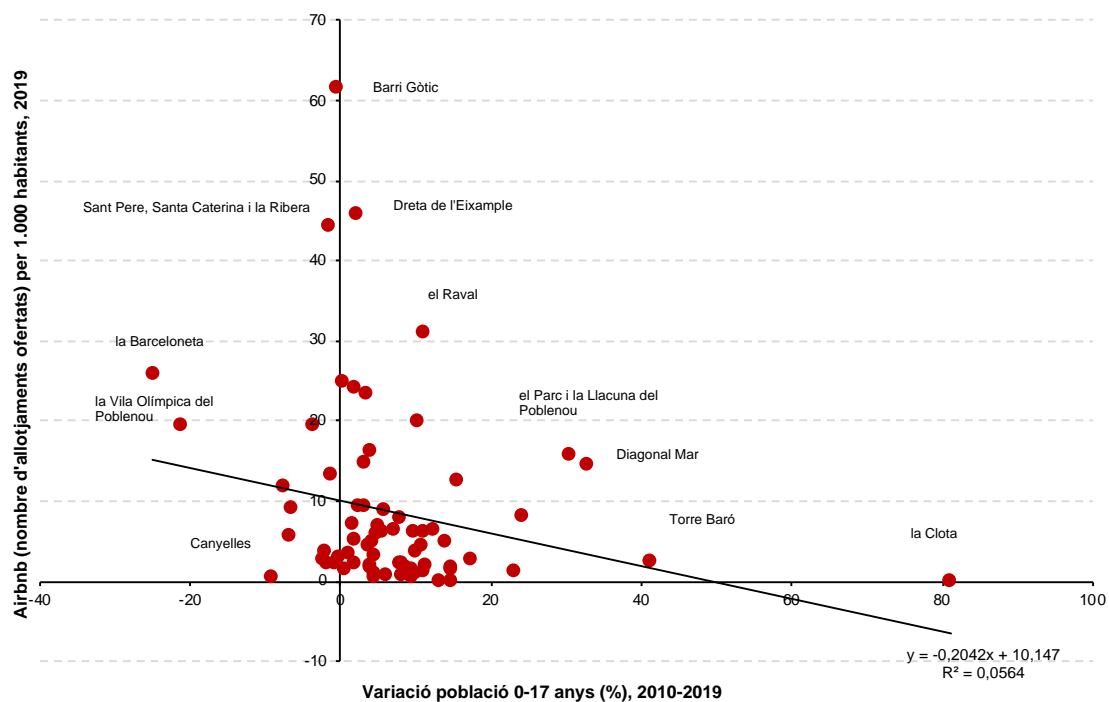
i la variació de la població infantil i adolescent per cada barri entre 2010 i 2019 (gràfic 27). Els resultats tornen a mostrar una associació molt feble entre els processos de gentrificació i de turistificació i la variació de la població infantil i adolescent als barris. En tot cas, cal destacar que mentre que en el cas de la gentrificació la correlació es mostra positiva respecte la variació d'infants (a més increment de població amb estudis superiors, més increment de població infantil i adolescent), en el cas de la turistificació la correlació és negativa (a més allotjaments turístics, més reducció de població infantil). Això fa intuir que el fenomen de turistificació podria ser més procliu que el de la gentrificació a l'hora de forçar desplaçaments d'infants i adolescents fora dels barris més afectats. Però, com es deia anteriorment, la correlació és massa feble com per poder assenyalar una pauta clara.

Gràfic 26. Correlació-dispersió entre variació de la població amb estudis superiors i la variació de la població infantil i adolescent (0-17 anys) segons barris. Barcelona, 2010-2019

Font: Ajuntament de Barcelona, Departament d'Estadística i Difusió de Dades, a partir d'Institut Nacional d'Estadística, 2010-2019.

Gràfic 27. Correlació-dispersió entre nombre d'allotjaments ofertats per Airbnb (per 1.000 habitants) i la variació de la població infantil i adolescent (0-17 anys) segons barris. Barcelona, 2010-2019

Font: Ajuntament de Barcelona, Departament d'Estadística i Difusió de Dades, a partir d'Institut Nacional d'Estadística, 2010-2019 i InsideAirbnb, Barcelona, dec. 2019.

Per tant, segons el que reflecteixen aquests resultats, no es pot afirmar amb rotunditat que la colonització de determinades àrees de la ciutat per part de classes mitjanes o per part de turistes estigui implicant necessàriament un procés d'expulsió de la població infantil i adolescent. De fet, com ja s'ha dit, és probable que fins i tot en alguns casos siguin també famílies amb fills les que estiguin contribuint als processos de gentrificació, desplaçant altres llars d'estatus socioeconòmic inferior. Els barris de la Vila de Gràcia, el Poblenou i Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou poden ser representatius d'aquesta dinàmica. En altres casos, sí que es pot estar produint un desplaçament d'infants i d'adolescents com a conseqüència de la combinació d'aquests dos fenòmens, com ara al Poble Sec, a Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera, al Gòtic, a la Barceloneta i a la Vila Olímpica. Però, en qualsevol cas, cal ser prudent amb aquestes informacions, ja que les dades no estan capacitades pròpiament per informar de desplaçaments de població, sinó de variació en els *stocks* de població.

4.2. Infància i mobilitat residencial

Mirant d'aprofundir des d'una altra perspectiva en l'impacte que tenen els processos de gentrificació i turistificació sobre la població infantil i adolescent, s'han analitzat d'altres informacions que poden aportar alguna altra pista. Per una banda, s'ha de dir que les

dificultats d'accés a l'habitatge associades als processos de gentrificació i turisticació (però no només) afecten per igual la població en llars amb i sense menors d'edat (taula 28). En canvi, hi ha més expectatives de canvi forçat de l'habitatge degut a les transformacions socio-urbanístiques experimentades al barri entre la població que viu a llars amb menors d'edat. De fet, tal com s'apuntava a l'estudi sobre dinàmiques de mobilitat residencial i transformacions de barris a la metròpoli de Barcelona (Antón-Alonso i Porcel, 2018), algunes de les principals transformacions destacades per la població amb una major predisposició al canvi de barri estaven relacionades amb aquests processos potencialment expulsors de població, especialment la proliferació d'habitatges turístics i d'altres fenòmens associats al turisme.

Taula 28. Població que creu que el seu barri ha canviat molt en termes socio-urbanístics durant els últims 5 anys. Població de 16 i més anys, percentatge. Barcelona, 2017

	Dificultat accessibilitat habitatge	Expectatives de canvi d'habitatge forçat davant de transformacions socio-urbanístiques al barri de residència
Persones en llars amb menors de 18 anys	62,8	51,9
Persones en llars sense menors de 18 anys	62,3	42,3
Total	62,4	44,8

Font: IERMB, Enquesta de cohesió urbana, 2017.

Aquestes dades sobre desplaçaments potencials adquireixen una major dimensió si es comparen amb les dades generals de mobilitat residencial. Si bé és cert que determinats esdeveniments vitals com el naixement de fills poden desencadenar canvis residencials, la tendència a moure's entre la població que viu ja amb menors d'edat és menor que amb d'altres llars. Si més no, durant els darrers anys, la població de Barcelona que viu a llars amb infants i adolescents ha canviat en menor proporció d'habitatge que la resta de població (el 7% de les persones que viuen amb menors d'edat i el 13% de les persones que no viuen amb menors)¹¹. En canvi, s'ha de dir que, darrerament, els canvis residencials per motius econòmics o forçats per qüestions relacionades per l'habitatge¹² afecten en major mesura a la població en llars amb població infantil i adolescent (20,2%) que a la resta de població (9,7%) (taula 29). Per tant, aquestes dades situen als infants i els adolescents com dels col·lectius més afectats per la mobilitat residencial forçada que s'ha produït en els darrers anys al municipi de Barcelona, tot i que, segons el que

¹¹Dades de l'Enquesta de cohesió social i urbana, 2017 (IERMB), referents a població que ha canviat d'habitatge en els darrers 5 anys al municipi de Barcelona.

¹²Aquest motiu ha anat creixent durant les últimes dècades en les decisions de canvi residencial de les llars barcelonines. L'any 1995, primer any per al qual es té informació a partir de l'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (IERMB), la població que esmentava aquest tipus de motivacions per haver canviat d'habitatge era del 5%, i al 2006, any previ a l'esclat de la crisi econòmica, del 10,5%.

posen de manifest els resultats, el volum d'aquests canvis residencials no ha estat molt rellevant durant els darrers anys.

Taula 29. Raó per la qual va canviar d'habitatge segons tipus de llar on viu la població. Població de 16 i més anys que ha canviat en els darrers 5 anys d'habitatge, percentatge. Barcelona, 2017

	Persones en llars amb menors de 18 anys	Persones en llars sense menors de 18 anys	Total
Formació d'una llar o altres motius familiars	38,1	48,6	42,3
Millorar habitatge / entorn	33,4	35,3	34,2
Motius econòmics o forçats per l'habitatge	20,2	9,7	16,0
Motius laborals	6,9	1,5	4,7
Altres motius	1,4	4,9	2,8
Total	100,0	100,0	100,0

Font: IERMB, Enquesta de cohesió urbana, 2017.

Per tant, en resum, es podria afirmar que l'impacte que estan tenint els processos de gentrificació i tutristificació sobre les llars amb infants i adolescents al municipi de Barcelona està sent complex. Tal i com indiquen els resultats, sembla no haver una pauta clara, si més no és que el que reflecteixen les dades analitzades que, com ja s'ha dit, s'ha d'assumir que tenen deficiències. Bàsicament, no són longitudinals, de manera que no es poden copsar correctament si s'estan produint desplaçaments. I, a escala de barri, tampoc es pot saber l'estatus socioeconòmic de la població infantil i adolescent que canvia de lloc de residència. Se sap, però, que, en termes generals, en els darrers anys han canviat d'habitatge una proporció no molt rellevant de població que viu amb menors d'edat (7%), dels quals una cinquena part ho ha fet de manera forçada. Això, ens podria donar una idea del volum de desplaçaments forçats que estarien afectant als infants i als adolescents de Barcelona, el qual es podria considerar poc rellevant encara l'any 2017. No obstant, caldria conèixer amb més profunditat els casos en què l'expulsió sí que s'està produint, potser a partir d'un abordatge qualitatiu, per entendre millor les seves conseqüències en el benestar dels infants i dels adolescents.

5. EMERGÈNCIA HABITACIONAL I INFÀNCIA

En un context residencial amb pulsions excloents motivades per l'alça de preus de l'habitatge i el creixement de les formes de tinença més inestables i insegures, les llars amb menors d'edat i les més vulnerables socioeconòmicament són les principals afectades. Per aprofundir en la situació d'emergència habitacional que pateixen els infants i els adolescents de Barcelona s'han analitzat algunes qüestions residencials incloses en l'Enquesta d'usuaris/es de Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona (2016), així com dades procedents del seguiment de població residint en assentaments o locals de l'Àrea de Drets Socials i de la Unitat Contra l'Exclusió Residencial (UCER) de l'Ajuntament de Barcelona. Les anàlisis es realitzen des de les diferents dimensions de l'exclusió residencial incloses en la classificació ETHOS, elaborada per FEANTSA i orientada al seguiment del fenomen i la definició i implementació de polítiques públiques per combatre'l.

Les dades relatives al règim de tinença dels usuaris de serveis socials mostren, en general, la vulnerabilitat residencial del col·lectiu. L'habitatge en règim de lloguer, que aplega diferents formes de més a menys insegures i adequades, és la forma majoritària de tinença entre els usuaris i les usuàries de Serveis Socials a Barcelona (taula 30). Dues tercers parts dels usuaris viuen en lloguer, dels quals, alhora, dos terços viuen en un habitatge en lloguer o relloguer a preu de mercat. A la inseguretat residencial pròpia d'aquestes formes de tinença se n'ha d'afegir una de més greu, l'ocupació (il·legal) de l'habitatge, que constitueix la forma residencial del 4% d'aquesta població.

Taula 30. Règim de tinença segons tipus de llar. Usuaris de serveis socials de l'Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 2016

	Persones en llars amb menors de 18 anys	Persones en llars sense menors de 18 anys	Total
En propietat	15,0	38,2	22,4
En lloguer o relloguer a preu de mercat	51,5	28,9	44,3
En lloguer o relloguer a preu inferior al de mercat	20,1	18,9	19,7
En cessió gratuïta	4,1	5,4	4,6
Habitació de lloguer	2,0	5,7	3,2
Habitació col·lectiu	0,2	0,4	0,3
Ocupació	5,3	1,3	4,0
Altres	1,8	1,1	1,6
Total	100,0	100,0	100,0

Font: Ajuntament de Barcelona, Enquesta d'usuaris de serveis socials 2016.

Entre aquestes llars vulnerables (usuàries de Serveis Socials), les que integren infants i adolescents menors de 18 anys són les més afectades per la inseguretat residencial.

El 74% de les persones residents en aquestes llars viuen en alguna forma de lloguer, de les quals el 70% ho fan en lloguer o relloguer a preu de mercat. També en l'ocupació d'habitatges les llars integrades per infants i adolescents estan sobrerrepresentades. En conjunt, un 80% de la població usuària de Serveis Socials que resideix en llars amb infants i adolescents està exposada a formes residencials insegures i inestables.

Les dades també informen sobre una problemàtica de menor repercussió numèrica, però amb un impacte major sobre la vida dels menors. Es tracta de la població que no compta amb un habitatge propi en qualsevol de les seves formes i disposa únicament d'una habitació en un habitatge col·lectiu. Els infants i adolescents en aquestes situacions poden veure's afectats per la manca d'espais domèstics específics per al desenvolupament de la seves activitats quotidianes a la llar, com ara la presència d'espai destinat a l'estudi, o l'aïllament i l'estigmatització davant d'altres menors per estar privats d'habitatges equiparables a la resta que facilitin la socialització amb altres infants i adolescents. Com s'ha indicat, la problemàtica no està estesa, essent la població usuària de serveis socials mancant d'habitatge (tal com ho estableix la classificació ETHOS) escassa, només un 0,3%. A més, cal dir que la població residint amb menors no està sobrerrepresentada.

Des d'una altra dimensió, la inadequació representa una altra forma d'exclusió residencial de fort impacte en la vida dels menors, però igual que la manca d'habitatge, d'afectació numèrica reduïda. Aquí s'han de considerar diferents formes infrahabitatge presents a la ciutat de Barcelona. Segons dades de l'Àrea de Drets Socials de l'Ajuntament de Barcelona, a final de 2019 (desembre), el nombre d'infants i adolescents menors de 18 anys residint en assentaments irregulars (naus i solars), en locals amb dinàmica d'assentament o en altres tipus d'infrahabitatge en disposició vertical eren 188 (0,1% aproximadament respecte la població menor de 18 anys a 1 de gener de 2019).

El caràcter insegur de determinades formes de tinença es concreta en la propensió de la població que viu dependent d'aquestes condicions a fer canvis residencials. Vista la importància de l'habitatge insegur entre la població en llars amb infants i adolescents que ofereixen les dades d'usuaris i usuàries de Serveis Socials, es pot entendre l'elevada proporció d'aquesta població que preveu canviar d'habitatge en el curt termini. Més de una cinquena part de la població que viu a llars amb menors de 18 anys ho tenen previst (22,1%), molt per sobre de l'11% de la població que viu en llars sense menors de 18 anys (taula 31).

Entre les motivacions d'aquesta previsió de canvi residencial de les llars amb infants i adolescents destaca la millora de la qualitat de l'habitatge (36,9%) —per la cerca de més espai o per una millor localització residencial—, entre d'altres elements. Un factor no estrictament involuntari i propi dels canvis residencials que cerquen adaptar l'habitatge i l'hàbitat residencial al cicle de les llars pel naixement o creixement de fills.

Taula 31. Previsió canvi d'habitatge en els propers 6 mesos i motius del canvi. Usuaris de serveis socials de l'Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 2016

	Persones en llars amb menors de 18 anys	Persones en llars sense menors de 18 anys	Total
No	75,6	86,5	79,1
Sí	22,1	11,4	18,7
El propietari li ha notificat la finalització del contracte	6,9	5,9	6,7
No té contracte formal i el propietari li ha notificat que ha d'abandonar-lo	3,3	3,3	3,3
Desnonament/embargament	16,5	15,9	16,4
Problemes econòmics	25,8	33,3	27,2
Motius familiars	8,0	8,5	8,1
Motius laborals	0,4	0,8	0,5
Millora de la qualitat de l'habitatge	36,9	27,6	35,2
Altres motius	2,2	4,8	2,7
No ho sap/No contesta	2,3	2,1	2,3
Total	100,0	100,0	100,0

Font: Ajuntament de Barcelona, Enquesta d'usuaris de serveis socials 2016.

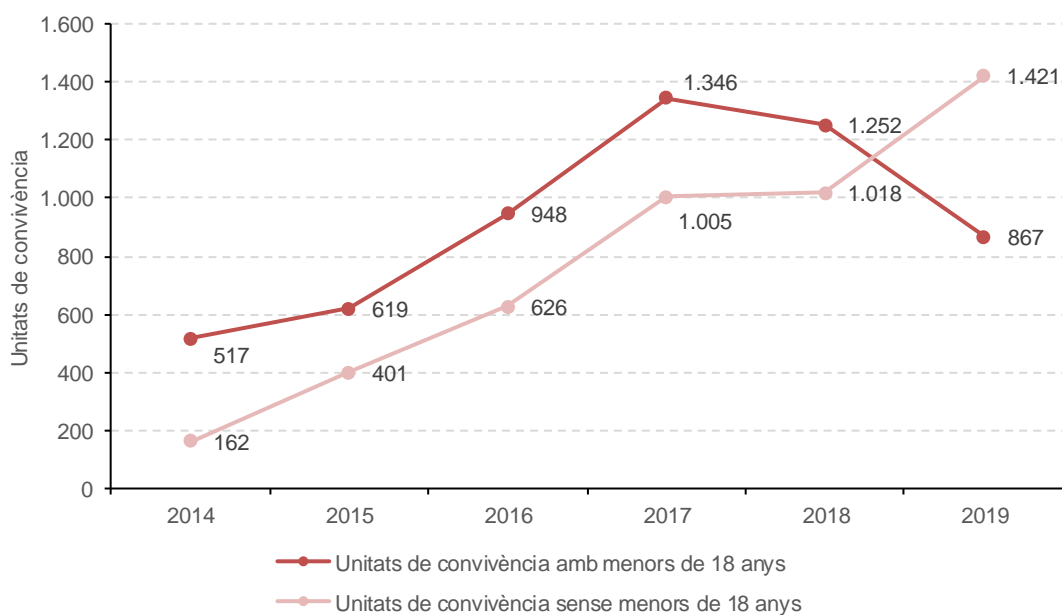
Ara bé, cal parar atenció en el conjunt de causes involuntàries relacionades amb la vulnerabilitat residencial o econòmica, les quals són majoritàries. Entre el conjunt d'usuaris i usuàries, més de la meitat apunten a una possible marxa del seu habitatge principal per la finalització del contracte de lloguer, la manca de contracte o la notificació del propietari per abandonar-ho, un desnonament o embargament, o per problemes econòmics (53,6%). Són aquests factors, precisament, els que més condicionen el canvi d'habitatge en el futur proper, i per als quals hi ha diferències significatives entre el tipus de llar en què resideix aquesta població. En aquest cas, no és la població que viu amb infants i adolescents la més afectada (52,5%) si es compara amb la resta d'usuaris i usuàries (58,4%). Aquests últims marquen especialment diferències en relació als problemes econòmics (33,3%), molt més freqüents que entre la població usuària que viu amb menors d'edat (25,8%).

Les dades de la Unitat Contra l'Exclusió Residencial (UCER) de l'Ajuntament de Barcelona permeten aprofundir en el coneixement de les situacions d'inseguretat residencial que afecten a la població infantil i adolescent de la ciutat de Barcelona. Segons dades de l'informe de aquesta unitat (Ajuntament de Barcelona, 2018), el

nombre de llançaments executats s'ha reduït progressivament des de 2013, de 3.289 a 2.519 el 2017, reducció del 23,4%. És precisament en aquesta data quan la intervenció de la UCER arriba a la pràctica totalitat de les unitats de convivència afectades per processos de llançament, motiu pel qual es poden utilitzar les dades d'atenció de la UCER com a *proxy* de les dades de llançaments. En concret, el 2017, el 93% de les unitats de convivència afectades (2.351) eren ateses per aquesta unitat. Aquesta puntualització és important per entendre el gràfic 32 i la resta d'informació que s'oferirà relativa a l'atenció durant l'any 2019. En ell es representa l'evolució del nombre d'unitats de convivència ateses. És a partir de 2017 que es pot parlar d'una correspondència entre les unitats afectades i les unitats ateses.

Tenint en compte aquest apunt, i a banda de l'evolució creixent de l'atenció, el gràfic 32 informa que a partir de 2017 decreix la incidència dels llançaments entre les unitats de convivència amb infants i adolescents, a diferència del que passa amb la resta d'unitats de convivència. Les primeres passen de representar el 57% de les llars ateses el 2017 a ser-ne el 38% el 2019.

Gràfic 32. Processos de desnonament. Unitats de convivència. Barcelona, 2014-2019

Font: Ajuntament de Barcelona, Unitat contra l'exclusió residencial, 2019.

Els processos de desnonament d'unitats de convivència amb infants i adolescents durant l'any 2019 tenen una localització diferencial a la ciutat de Barcelona. La probabilitat d'experimentar l'efecte final de la inseguretat residencial, l'expulsió de l'habitatge principal, és superior en aquells districtes on més unitats de convivència amb menors de 18 anys hi ha. És el cas de Nou Barris (16,1%), Sants Montjuïc (15,8%),

Ciutat Vella (15,1%) i, amb menor intensitat, Sant Martí (12,6%) i Horta-Guinardó (12,2%) (taula 33). Una altra lectura, però, és analitzar la sobreexposició d'aquestes unitats de convivència a partir de la comparança amb la resta. Des d'aquesta perspectiva, les unitats de convivència amb infants i adolescents de Sant Martí, Ciutat Vella, Sants-Montjuïc i Les Corts estan sobrerrepresentades, és a dir, en aquests districtes la freqüència dels desnonaments és més elevada entre les llars amb menors que entre la resta.

Taula 33. Processos de desnonament segons tipus d'unitat de convivència. Unitats de convivència. Barcelona, 2019

Oficines d'habitatge	Unitats de convivència amb menors de 18 anys		Unitats de convivència sense menors de 18 anys		Total unitats de convivència	
	Absolut	% sobre total unitats de convivència amb menors de 18 anys	Absolut	% sobre total unitats de convivència sense menors de 18 anys	Absolut	% sobre total unitats de convivència
Ciutat Vella	131	15,1	197	13,9	328	14,3
Eixample	77	8,9	141	9,9	218	9,5
Sants-Montjuïc	137	15,8	212	14,9	349	15,3
Les Corts	21	2,4	22	1,5	43	1,9
Sarrià-St. Gervasi	19	2,2	31	2,2	50	2,2
Gràcia	41	4,7	67	4,7	108	4,7
Horta-Guinardó	106	12,2	187	13,2	293	12,8
Nou Barris	140	16,1	256	18,0	396	17,3
Sant Andreu	86	9,9	157	11,0	243	10,6
Sant Martí	109	12,6	151	10,6	260	11,4
Total	867	100,0	1.421	100,0	2.288	100,0

Font: Ajuntament de Barcelona, Unitat contra l'exclusió residencial, 2019.

No obstant, hi ha menys població infantil i adolescent que pateix processos de desnonament en relació a la resta de població, tant en termes absoluts com relatius. S'observa, però, una major afectació en els districtes de Sant Martí, Sarrià-St. Gervasi, Sant Andreu, Sants-Montjuïc i, sobretot, a Nou Barris (taula 34). En relació a les seves poblacions respectives, a Barcelona la població infantil i adolescent afectada per processos de desnonament representen el 0,9%, tenint com a referència la població a 1 de gener de 2019. La incidència sobre la resta de la població ascendeix al 0,3%.

Taula 34. Processos de desnonament segons edat. Població. Barcelona, 2019

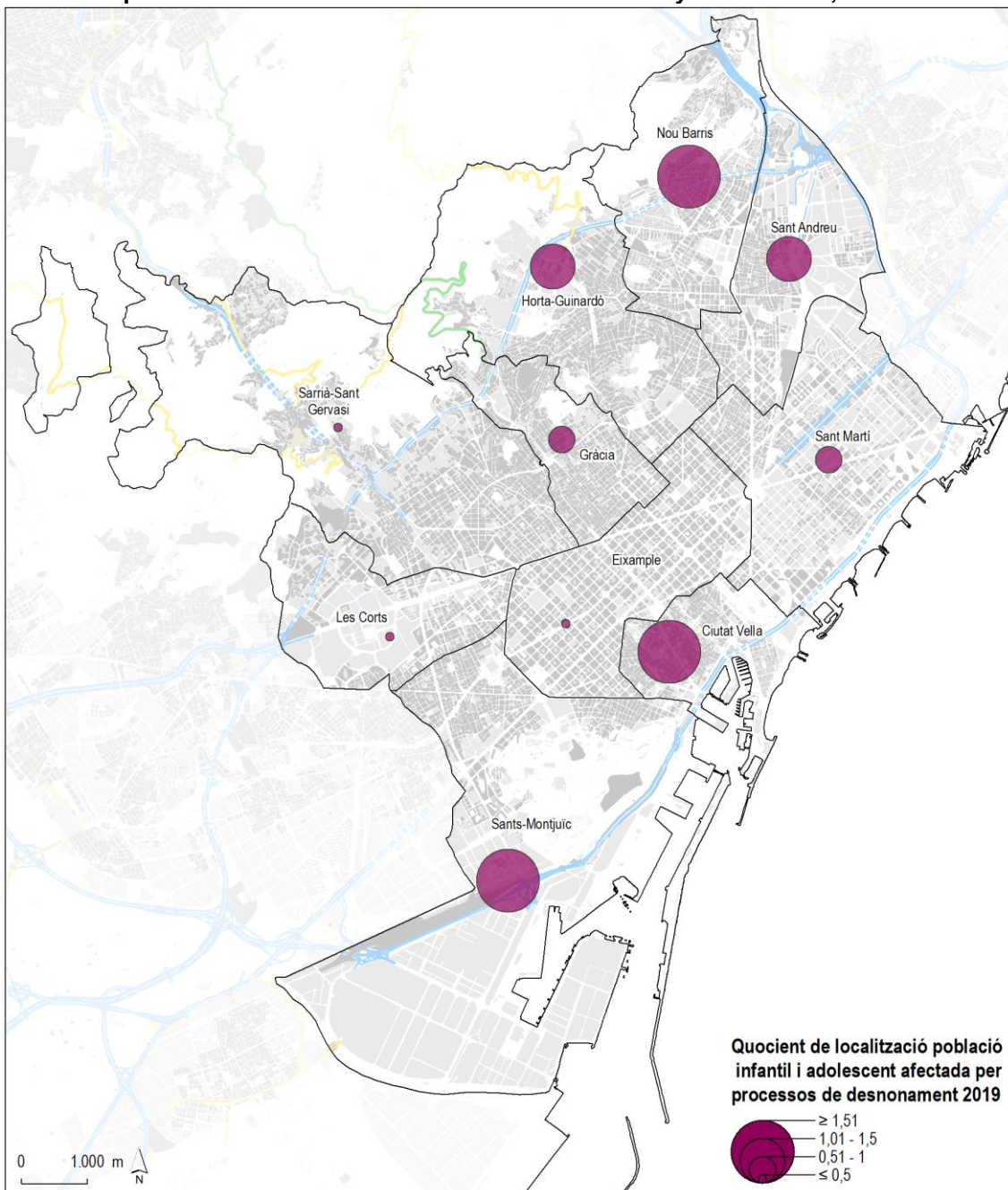
	0-17 anys		18 anys i més		Total població	
	Absolut	% sobre total menors	Absolut	% sobre total adults	Absolut	% sobre total població
Ciutat Vella	255	11,5	611	14,3	866	13,4
Eixample	133	6,0	403	9,5	536	8,3
Sants-Montjuïc	376	17,0	662	15,5	1.038	16,0
Les Corts	32	1,4	63	1,5	95	1,5
Sarrià-St Gervasi	53	2,4	89	2,1	142	2,2
Gràcia	84	3,8	199	4,7	283	4,4
Horta-Guinardó	299	13,5	577	13,5	876	13,5
Nou Barris	446	20,2	681	16,0	1.127	17,4
Sant Andreu	265	12,0	465	10,9	730	11,3
Sant Martí	270	12,2	510	12,0	780	12,1
Total	2.213	100,0	4.260	100,0	6.473	100,0

Font: Ajuntament de Barcelona, Unitat contra l'exclusió residencial, 2019.

La representació del quocient de localització permet visualitzar la desigual incidència dels processos de desnonament sobre el territori barceloní (mapa 35). Hi ha cinc districtes on la problemàtica està més sobrerrepresentada entre la població infantil i adolescent en termes relatius respecte al conjunt de la ciutat. Es tracta, per ordre d'afectació, dels districtes de Ciutat Vella, Nou Barris, Sants-Montjuïc, Horta-Guinardó i Sant Andreu.

Per tant, en síntesi, aquests resultats mostren que les llars més vulnerables amb infants i/o adolescents del municipi de Barcelona presenten majoritàriament situacions d'inseguretat o inestabilitat residencial, essent les situacions més greus molt minoritàries. A més, s'ha d'afegir que els processos de desnonaments viscuts per aquesta població s'han anat reduint durant els darrers anys. Això no obstant, actualment, la proporció d'infants i adolescents afectats per aquesta qüestió és superior al de la resta de població, essent als districtes abans assenyalats (Ciutat Vella, Nou Barris, Sants-Montjuïc, Horta-Guinardó i Sant Andreu) on encara es produeixen amb més freqüència.

Mapa 35. Quocient de localització de la població infantil i adolescent afectada per processos de desnonament. Població de 0-17 anys. Barcelona, 2019

Font: Ajuntament de Barcelona, Unitat contra l'exclusió residencial, 2019, i Departament d'Estadística i Difusió de Dades, a partir d'Institut Nacional d'Estadística, 2019.

CONCLUSIONS

En aquest estudi s'ha intentat donar resposta a com està afectant l'actual situació de l'habitatge als infants i als adolescents de la ciutat de Barcelona. Les anàlisis que s'han realitzat s'han fet majoritàriament en comparació a la resta de la població, per tal d'indagar quines són les problemàtiques que tenen un impacte diferencial sobre la població menor d'edat. L'estudi s'ha estructurat en base a quatre eixos d'anàlisi: els efectes dels costos de l'habitatge, les condicions d'habitabilitat, la mobilitat residencial forçada i l'exclusió residencial.

Una de les primeres qüestions que es constaten amb els resultats de l'estudi és que les llars amb infants i adolescents són entre les que més s'ha incrementat el règim de tinença de lloguer de l'habitatge principal durant els darrers anys. Actualment, a Barcelona, gairebé la meitat d'aquestes llars són llogateres. Això les situa, juntament amb la població jove emancipada, com els principals segments de població que més s'estan exposant a l'intens increment de preus dels lloguers d'habitatge que s'està produint darrerament. De fet, les dades confirmen que aquests col·lectius són els que actualment destinen una major proporció dels ingressos per cobrir les despeses relacionades amb l'habitatge. En el cas de les llars amb infants i/o adolescents, una quinta part destinen més del 40% dels seus ingressos a cobrir aquestes despeses. També s'ha vist com els costos de l'habitatge amplifiquen les desigualtats socioeconòmiques entre la pròpia població de 18 anys i entre aquesta població i la de més edat.

No obstant el que resulta més rellevant és l'elevat percentatge d'aquestes llars que perceben les despeses de l'habitatge com una càrrega feixuga (més del 60%). L'anàlisi aprofundida que s'ha fet sobre aquesta qüestió desvetlla que la presència d'infants i adolescents a les llars és un dels factors que contribueix a explicar aquesta percepció, segurament pel cost afegit que comporta el manteniment dels menors d'edat a càrrec. Aquest binomi de despesa (habitatge i infants i/o adolescents a càrrec), podria explicar en part¹³ la major prevalença que presenten les pautes de privació material i d'estrès econòmic entre la població menor d'edat.

En aquest sentit, cal assenyalar un cop més l'escassetat de polítiques de familiars monetàries que caracteritza al règim de benestar espanyol i català, les quals podrien

¹³ Evidentment, la privació material i l'estrès econòmic venen explicat en primera instància pel nivell de renda.

compensar d'alguna manera aquesta despesa extra que assumeixen les llars amb infants i/o adolescents. Per altra banda, cal apuntar també a la necessitat urgent d'ampliar el parc d'habitatges de lloguer assequible i també el de lloguer social, per tal d'ampliar la incidència d'aquesta política a un rang de rendes ampli. No obstant, aquesta seria una resposta necessàriament a mig termini, de manera que l'única política capaç de tenir un impacte més immediat seria la introducció del control de preus del lloguer.

Respecte a les condicions d'habitabilitat, es constata un augment de les situacions de sobreocupació dels habitatges que afecten especialment els infants i als adolescents. La sobreocupació implica que l'habitatge no disposa del nombre d'habitacions que es consideren òptimes per la composició de la llar que hi viu. De manera que, en el cas dels infants i els adolescents, pot implicar manca d'intimitat o manca d'espais idonis per l'estudi o pel joc. Caldria però acabar de confirmar si aquesta tendència té a veure amb l'evolució dels preus de l'habitatge i amb estratègies de les llars de compartir la residència amb més persones o de optar per habitatges més petits.

Un altre dels fenòmens estudiats ha estat la mobilitat residencial forçada dels infants i els adolescents, de la qual es pot afirmar que a la vista dels resultats no és molt rellevant en el conjunt de la ciutat. Si més no fins l'any 2017. A més, la seva possible relació amb els processos de gentrificació i turistificació és més aviat complexa. No s'ha identificat una pauta clara, tot i que cal remarcar que la capacitat analítica de les dades utilitzades és limitada. És per això que caldrà continuar millorant l'anàlisi d'aquesta qüestió properament, explorant noves fonts de dades, així com nous mètodes d'investigació per tal de conèixer amb més profunditat com afecten els desplaçaments residencials als infants i als adolescents.

I finalment, pel que fa a l'exclusió habitacional, s'ha de dir que segons les anàlisis realitzades, la gran majoria de les llars amb menors d'edat a càrrec usuàries de Serveis Socials de la ciutat resideixen en habitatges insegurs, la qual cosa reforça la seva situació de vulnerabilitat. Per tant, és una qüestió a tenir present, i de nou ampliar el parc d'habitatge de lloguer social torna a aparèixer com una de les alternatives més adients per fer front a aquesta qüestió. Per altra banda, els processos de desnonament de llars amb infants i/o adolescents ofereixen una panoràmica complexa. Durant els darrers anys han disminuït en nombre, però aquest col·lectiu continua sent en termes relatius el més afectat de la ciutat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Ajuntament de Barcelona (2018). *Unitat contra la exclusió residencial. Informe 2017*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Antón-Alonso, F. i Porcel, S. (2018). *Condicions de vida de la població jove a Barcelona: aspectes socioeconòmics i la qüestió de l'habitatge, 2016-17*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Antón-Alonso, F., Porcel, S. i Cruz, I. (2018). "Factors contextuais associats als processos de gentrificació de l'àrea metropolitana de Barcelona". *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, 60, 65–79.
- Antón-Alonso, F., Porcel, S., Cruz, I., Pruna, M. (2018). *Dinàmiques de mobilitat residencial i transformació dels barris a l'àmbit metropolità de Barcelona*. Barcelona: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona i Àrea Metropolitana de Barcelona.
- Cocola-Gant, A. (2018). "Tourism gentrification". A L. Lees i M. Phillips (Eds.) *Handbook of Gentrification Studies*. Cheltenham and Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Colau, A. i Alemany, A. (2012). *Vidas hipotecadas: De la burbuja inmobiliaria al derecho a la vivienda*. Barcelona: Cuadrilátero de libros.
- Hochstenbach, C. i Boterman, W. R. (2018). "Age, life course and generations in gentrification processes". A L. Lees i M. Phillips (Eds.), *Handbook of Gentrification Studies* (pp. 170–185). Cheltenham and Northampton: Edward Elgar Publishing Ltd.
- López, J. (2007). "Algunes qüestions sobre l'anomenat 'problema dels joves i l'habitatge'". *Arquitectura, Ciudad y Entorno*, 2(5), 331–343.
- López-Gay, A. (2018). Cambio en la composición social y gentrificación en Barcelona: una mirada a través de los flujos migratorios y residenciales. *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, 60, 80–93.
- López-Gay, A. i Cocola-Gant, A. (2016). Cambios demográficos en entornos urbanos bajo presión turística: El caso del barrio Gòtic de Barcelona. En *Actas XV Congreso de la Población Española* (pp. 399–413). Las Palmas de Gran Canaria: Universidad de Las Palmas de Gran Canaria.
- Madden, D. i Marcuse, P. (2018). *En defensa de la vivienda*. Madrid: Capitán Swing.
- Marcuse, P. (1985). Gentrification, Abandonment, and Displacement: Connections, Causes, and Policy responses in New York City. *Journal of Urban and Contemporary Law*, 28, 195–240.
- Miralles-Guasch, C., Donat, C. i Barnada, J. (2007). "Habitatge i mobilitat residencial a la regió metropolitana de Barcelona i a la província de Barcelona". *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, (48), 8–46.
- Navarro-Varas, L. i Porcel, S. (2018a). *Pobresa i infàncies desiguals a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Navarro-Varas, L. i Porcel, S. (2018b). *Pobresa i desigualtat social a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona (2019). *L'habitatge a la metròpoli, 2018*. Barcelona: Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona.
- Pittini, A., Koessler, G., Dijol, J., Lakatos, E., i Ghekiere, L. (2017). *The State of Housing in the EU 2017*. Brussels: CECODHAS Housing Europe.

Sarasa, S., Navarro-Varas, L. i Porcel S. (2018). *L'habitatge i els seus efectes en les condicions de vida de la població metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona i Àrea Metropolitana de Barcelona.